

วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒน์

JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE PANYAPAT

ISSN 2773-9805 (Online)

ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2563

Vol.2 No.2 July - December 2020

JSSP

Journal of Social Science Panyapat

ปีที่ 2 ฉบับที่ 2
ก.ค. – ธ.ค. 2563

วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา

ISSN: 2773-9805 (Online)

วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา

3/1273 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40000

โทร. 080-224-1454, อีเมล: prasisirorat@gmail.com

วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2563

ISSN : 2773-9805 (Online)

เจ้าของ:วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา

3/1273 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40000

บรรณาธิการ:

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประยูร แสงใส

กองบรรณาธิการ:

ศาสตราจารย์ ดร. วัชร งามจิตรเจริญ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร. กนกอร สมปราชญ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร. พุทธิรักษ์ ปราบนอก

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อริยา คูหา

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรวรรณ ศรีโสมพันธ์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มานะ ลักษณะมีอรุณทัย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัยณรงค์ ศรีมันตะ

มหาวิทยาลัยบูรพา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประยุทธ์ ชูสอน

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภินิษฐา นาเลาห์

มหาวิทยาลัยนครพนม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อนันต์ศักดิ์ พลแก้วเกษ

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ฝ่ายสนับสนุนวารสาร:

นางสาวศิริรัตน์ ประศรี

กำหนดออกเผยแพร่วารสาร:

วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา มีกำหนดวงรอบการเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม

การส่งบทความพิจารณาตีพิมพ์:

ผู้เขียนเตรียมต้นฉบับบทความตามเกณฑ์เงื่อนไขของวารสารและส่งในระบบที่เว็บไซต์วารสาร <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSSP/about> เปิดรับพิจารณาบทความเพื่อตีพิมพ์ตลอดทั้งปี

เกี่ยวกับวารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา

วัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร

วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสนับสนุน ส่งเสริมให้อาจารย์ นักวิจัย นิสิต/นักศึกษา และผู้สนใจ ได้เสนอและเผยแพร่บทความบทความวิจัย บทความวิชาการ และบทวิจารณ์หนังสือที่ได้มาตรฐานสู่สาธารณชน รวมทั้งยกระดับผลงานทางวิชาการให้ได้รับการยอมรับในระดับชาติและนานาชาติ ด้วยหวังให้เป็นตลาดแห่งองค์ความรู้ที่สามารถค้นคว้า ถ้อยถอ และแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่างๆ อย่างหลากหลาย ทั้งนี้ เปิดรับบทความที่มุ่งเน้นทางด้านพระพุทธศาสนา การศึกษา เศรษฐศาสตร์ และสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์ โดยมีกำหนดการเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ ทั้งนี้บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 3 ท่าน บทความที่ส่งมาตีพิมพ์จะต้องเป็นบทความภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร

- บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอผลการค้นคว้าวิจัย เกี่ยวกับสาขาพระพุทธศาสนา การศึกษา เศรษฐศาสตร์ และสหวิทยาการทางด้านสังคมศาสตร์
- บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจารณ์หรือเสนอแนวคิดใหม่
- บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) เป็นบทความในลักษณะวิจารณ์หรืออธิบายเหตุผลสนับสนุนในประเด็นที่เห็นด้วย และ มีความเห็นแตกต่างในมุมมองวิชาการ

บทบรรณาธิการ

วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา เป็นวารสารทางด้านสังคมศาสตร์ วารสารเปิดรับบทความวิชาการ บทความวิจัย บทความปริทรรศน์ และบทความวิจารณ์หนังสือ ซึ่งแต่ละบทความที่ส่งเข้ามายังวารสาร จะได้รับการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review) ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับบทความนั้นๆ อย่างน้อย 3 ท่าน วารสารฉบับนี้เป็นวารสารปีที่ 2 ฉบับที่ 2 ซึ่งตีพิมพ์บทความทั้งสิ้นจำนวน 4 บทความครอบคลุมเนื้อหาทางด้านสังคมศาสตร์ ทางวารสารขอขอบคุณทุกท่านที่สนใจส่งบทความมาตีพิมพ์กับทางวารสาร และหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านอีกครั้งในการตีพิมพ์บทความในฉบับต่อไป ขอขอบคุณทุกท่านที่ส่งบทความมาตีพิมพ์กับทางวารสารของเรา เราเชื่อมั่นว่าจะเป็นสื่อกลางของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการให้กับทุกท่านและพร้อมจะพัฒนางานวิชาการพร้อมกับทุกๆ ท่านต่อไป ไว้เจอกันใหม่ฉบับหน้าครับ

ประยูร แสงใส
บรรณาธิการวารสาร

สารบัญ

บทความวิจัย

พัฒนาการของการอธิบายคำสอนทางพระพุทธศาสนาผ่านบทกลอนผญาอีสาน พระครูสิริสุตาภรณ์ (วีระ กิตติวณโณ)	1
วิเคราะห์การเข้าถึงความสุขของผู้เป็นหนี้ตามหลักโภควิภาค 4 พายุ ภูคำวงศ์	13
การบูชาพระธาตุเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พระครูพิมลธรรมมาภรณ์ (ศรีจันทร์ ก่ำ)	21
การศึกษาวิเคราะห์เรื่องการทุจริตในพระพุทธศาสนา วันชัย เมธาวินันท์	29

คำแนะนำผู้นิพนธ์บทความ	41
------------------------	----

พัฒนาการของการอธิบายคำสอนทางพระพุทธศาสนาผ่านบทกลอนผญาอีสาน DEVELOPMENT OF DOCTRINAL EXPOSITION OF BUDDHISM THROUGH PHAYA VERSE OF ESARN

พระครูสิริสุตาทม (วีระ กิตติวณฺโณ)¹

Phrakrusirisutaphorn (Veera Kittivanno)¹

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author e-mail: phraveera.k@hotmail.com

Received: 9 August 2020; Revised: 15 September 2020; Accepted: 10 November 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทกลอนผญาอีสานในบริบทสังคมอีสาน และ 2) ศึกษาการพัฒนาการของการอธิบายคำสอนทางพระพุทธศาสนาผ่านบทกลอนผญาอีสาน โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาเขียนเป็นรายงานการวิจัยด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า บทกลอนผญาอีสานในบริบทสังคมอีสานนั้นประกอบด้วย บทกลอนคำสอนโบราณอีสาน บทกลอนผญาภาษิตโบราณอีสาน บทกลอนผญาเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว บทกลอนผญาอวยพร บทกลอนปัญหาภาษิต คำพังเพย คำคม คารมของนักปราชญ์ ประมวลนานาสุภาษิตคำกลอน บทกลอนคติธรรมสอนใจ ซึ่งเรียกว่า ปริชญ์อีสานบ้าง ของดีอีสานบ้าง มรดกอีสานบ้าง ผญาภาษิตอีสานบ้าง ทั้งนี้ เพื่อให้ชาวอีสานได้ศึกษา เรียนรู้ และนำไปประพฤติ ปฏิบัติตาม และเพื่อให้ชีวิตของตนดำเนินไปด้วยดี

ส่วนการพัฒนาการของการอธิบายคำสอนทางพระพุทธศาสนาผ่านบทกลอนอีสานนั้น ประกอบด้วย บทกลอนผญาเกี่ยวกับการสอนให้รู้จักบุญคุณของบุพพการีชน การสอนให้รู้จักบุญคุณของครู อาจารย์ บทกลอนสอนให้สามัคคี รู้จักรักกัน ช่วยเหลือกันไปตลอด การสอนไม่ให้เป็นคนลืมหืมตา การสอนให้รู้จักความขยัน หมั่นเพียรในการทำงานต่างๆ การสอนให้รู้จักในการพึ่งพาอาศัยกัน การสอนให้รู้จักการคบแต่บัณฑิต อย่าคบคนพาลและคนชั่ว การสอนให้รู้จักตนเอง เตือนตนเอง ปรับปรุงแก้ไขตนเอง การสอนให้รู้จักการศึกษาเล่าเรียน การสอนให้รู้จักการทำบุญ ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา และการสอนให้รู้จักการไม่ติดใจ นินทาคนอื่นและสัตว์อื่นๆ ให้ดูตัวเองว่าตัวเองเป็นคนดี มีศีล ธรรมดีมาน้อยเพียงใดเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมอีสานมาน้อยเพียงใด

คำสำคัญ:

พัฒนาการ,
คำสอนทางพระพุทธศาสนา,
บทกลอนผญาอีสาน

ABSTRACT

The objectives of this research article were: 1) to study the Phaya verses in the context of the society of Northeast Thailand (Esarn), and 2) to study the development of exposition of Buddhist doctrines through the Phaya verses of esarn. This is a documentary research based on analysis of documents and researches related to Buddhism and presenting the findings in a descriptive analysis.

The result of the study found that: Phaya Esarn in the context of Northeast society comprised of ancient Northeast verses, ancient proverbial verses, verses wooing teenage girls, blessing verses, aphoristic puzzle verses, epigrammatic verses and didactic verses referred as northeast philosophy.

Regarding the development of doctrinal exposition of Buddhism through Phaya Esarn it was found that the Phaya verses were focused on various aspects such as teaching about awareness development of one's benefactors and teachers, teaching about conjugal love, mutual responsibility and sharing between the spouses, about individual responsibility, diligence, harmonious co-existence, associating with good people and avoiding ruffians and wicked people, about self-knowledge, self-realization, self-development, self-progressive attitude and education, about merit-making, keeping the precepts, mindfulness development, giving instruction not to forget oneself, and interdependence, about the instruction on knowing oneself, warning oneself, rectifying oneself, about the instruction, knowing education, about the instruction on knowing about making merit and donating and observing the precepts and practicing the dhamma, about the instruction on courting of the teenagers and about the instruction on knowing about the benefits of abstaining from condemning others, involving in gossiping and knowing oneself to be a good person, religious and tradition-bound respecting the arts and tradition and being a socially well accepted person.

Keywords:

*Development,
Buddhism Doctrinal,
Phaya Verse of Esarn*

บทนำ

บรรพบุรุษชาวอีสานนั้นเป็นนักคิดและได้สร้างวัฒนธรรมต่างๆ มากมาย เพื่อเป็นกลไกในการพัฒนาชีวิตและขับเคลื่อนสังคมอีสานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต จัดระเบียบและการขัดเกลาทางสังคม คือ “ผญา” ผญาเป็นวัฒนธรรมทางภาษาของชาวอีสานและพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งถือเป็นวรรณศิลป์ที่สะท้อนภูมิปัญญาทางภาษาและการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน โดยชาวอีสานใช้ประโยชน์จากผญาในหลายลักษณะ ทั้งเพื่อความบันเทิง เพื่อการสอนในเชิงศาสนาและปรัชญา รวมทั้งเพื่อขัดเกลาทางสังคม โดยบทเรียนส่วนหนึ่งนั้นได้ร้อยเรียงเป็นบทผญาในรูปแบบประโยคหรือกลอนที่มีความคล้องจองไพเราะ เพื่อสั่งสอน แนะนำ เตือนสติ และให้ข้อคิดในการดำเนินชีวิต (พรสวรรค์ สุวรรณศรี, 2547, น. 9)

ภาษาอีสานเป็นภาษาพื้นถิ่นและมีการพัฒนาคลี่คลายขยายตัวมาโดยลำดับตามความเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา เมื่อมีคำและความหมายของคำมากขึ้นคนมักจะพูดหรือนำคำมาเชื่อมติดต่อกันให้มีความสละสลวยไพเราะมากขึ้นตามลักษณะของคนไทยที่เป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน ซึ่งคนอีสานก็เป็นเช่นนั้นเพียงแต่คำคล้องจองของชาวอีสานนั้นไม่ได้เรียกว่า กาพย์ กลอน ฉันท์ แต่เรียกว่า “ผญา” คำที่คนโบราณอีสานนำมาเชื่อมต่อเป็นผญานั้น ก็เช่นเดียวกันกับนักฉันทลักษณ์ไทยนำคำมาแต่งเป็นคำประพันธ์ชนิดต่างๆ นั้นเองซึ่งได้ทั้งสาระและความไพเราะ (พระมหาไสว ฤทธิวิชัย, 2560, น. 141)

คำว่า ผญานี้ แผลงมาจาก ปัญญา หรือ ปรัชญา คือ ความเฉลียวฉลาด ความรอบรู้ หรือ รู้รอบ รู้หลายๆ อย่างทางธรรมะและทางโลกด้วย ปัญญานี้คนโบราณอีสานจะเรียกว่า ผญา แต่คนในโลกปัจจุบันนี้เรียกว่า ปัญญา เพราะฉะนั้น คำว่า ผญา ก็ดี ปัญญาที่ดี ปรัชญาที่ดี สรุปลงแล้วก็มีความหมายอันเดียวกันนั่นเอง และผญา คืออย่างไร ผญานี้ คืออย่างนี้ คือ นักปราชญ์โบราณชาวอีสานได้กล่าวไว้ว่า “มีเงินเต็มพา บ่อท่อมมีผญาเต็มพุง” บทกลอนผญานี้มีความหมายว่า มีเงินเต็มภาชนะ หรือ เต็มถัง เต็มไห หรือเต็มกระเปาะของเรา หรือ มีมากๆ เหลือกิน เหลือใช้ก็ตาม เมื่อ ใช้ไปมากทุกวันๆ แล้ว เงินก็หมดได้ ส่วนมีผญาเต็มพุง หรือ เต็มท้องของเรา นั้น เราใช้ไปแต่ละวันๆ ก็ไม่หมดได้ ยิ่งใช้ไปก็ยิ่งมีมากทวีคูณขึ้นเรื่อยๆ เช่น เราสอนหนังสือแก่นิสิต นักศึกษาที่เป็นพระสงฆ์ สามเณร และคฤหัสถ์ ชาย-หญิง ในชั้นเรียนต่างๆ นั้น ยิ่งใช้ไปก็ยิ่งมีปัญญามากขึ้น (ปรีชา พิณทอง, 2528, น. 313 - 314)

ผญากลายเป็นภาษาชีวิตที่มีบทบาทต่อชนรุ่นหลังสืบมา ถือเป็นเอกลักษณ์และ เป็นมรดกอันล้ำค่าที่ได้ตกทอดมาถึงคนรุ่นหลังให้ได้ศึกษาค้นคว้าภูมิหลังของภาษาของปราชญ์ชาวอีสาน เพื่อจะได้นำมาเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดความสมดุลกับสถานการณ์ของโลกได้เป็นอย่างดี ผญานับว่าเป็นวรรณกรรมแบบมุขปาฐะประเภทหนึ่งที่เป็นคติสอนใจชนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี โดยแฝงไว้ด้วยหลักปรัชญาชีวิตมาแต่โบราณ การใช้ภาษาพื้นบ้านที่ไพเราะงดงาม มีลักษณะเป็นบทร้อยกรองที่มีทั้งเรียบง่ายและแฝงความหมายด้วยสัญลักษณ์อันลุ่มลึกของคำพูดในหลักปรัชญาของชาวอีสาน หรือคำว่า “ผญา” นั้นเอง (พระครูปลัดพิระพันธ์ ธรรมวุฑโฒ, 2562, น. 3) เพราะฉะนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาเรื่องดังกล่าวนี้ เพราะว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ และมีประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น จึงได้ทำการศึกษา ค้นคว้าในเรื่อง พัฒนาการ การอธิบายคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ผ่านบทกลอนผญาโบราณอีสาน เพื่อให้เกิดความลึกซึ้งใจ เกิดความไพเราะเพราะพริ้งในสำนวนภาษาของบทกลอนผญาโบราณอีสาน และเพื่อให้ผู้ศึกษารุ่นหลังต่อมาได้นำไปประพจน์ ปฏิบัติตามคำสอนเหล่านั้น เพื่อดำเนินชีวิตไปตามคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้นๆ ให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทกลอนผญาอีสานในบริบททางสังคมอีสาน
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาการของการอธิบายคำสอนทางพระพุทธศาสนาผ่านบทกลอนผญาอีสาน

วิธีการดำเนินวิจัย

การทำวิจัยนี้เป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพโดยการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) อันได้แก่ บทกลอนผญาภาษาอีสานโบราณที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ฝ่ายเถรวาท ฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 เป็นหลัก และศึกษาพระไตรปิฎก ฉบับอื่นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

1.2 ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ซึ่งเป็นหนังสือ ตำรา วิชาการ บทความทางวิชาการ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ จากครู อาจารย์ นักปราชญ์ และท่านผู้รู้ทางพระพุทธศาสนา และทางอื่นๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้วย

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิ และเอกสารชั้นทุติยภูมิ ที่เกี่ยวข้อง

2.2 นำข้อมูลจากเอกสารที่ได้ มาวิเคราะห์แล้ว จึงรวบรวม และเรียบเรียง และตรวจสอบเนื้อหาสาระนั้นให้ถูกต้อง แล้วนำมาเขียน สรุปผลการศึกษา เพื่อนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. บทกลอนผญาอีสานในบริบทสังคมอีสาน

คำว่า ผญา หมายความว่า ปัญญา หรือ ปรัชญา ได้แก่ ความฉลาด ความรอบรู้ ดังบทกลอนผญาโบราณอีสานว่า มีเงินเต็มพา บ่ท้อมีผญาเต็มพุง หมายความว่า คนมีเงินมาก จะเท่าเทียมกับคนที่มีความรู้ หรือ ปัญญาไม่ได้ เงินนั้น ถึงแม้ว่าจะมีมากเท่าไร เมื่อนำไปใช้ซื้ออาหาร การกิน ซื้อผ้าผ่อน แพรพรรณ และสิ่งของใช้อื่นๆ เรื่อยๆ ก็หมดไป ส่วนปัญญานั้น ใช้ไปเท่าไร ก็ไม่รู้จักหมดสิ้น ยิ่งใช้ไปก็ยิ่งมีมากขึ้น คนมีผญา มีปัญญา แสวงหาทรัพย์ในดิน สินในน้ำก็ได้ตามปรารถนา ตัวอย่างบทกลอนผญาอีสานอีกเช่น อย่าได้โลลิ้มลิ้มพงษ์พันธุ์ ฟีน้องเก่า อย่าได้ละเฝ้าเชื้อเมื่อยองผู้อื่นไกล คั้นเจ้าได้ซี่ข้างกั้มเป็นพระยา อย่าได้ลิ้มชวานาหมู่ชีควายคอน กล้า ใจบโสดาด้วยเว้าหม่นกะเป็นผิด ใจบโสดาตอมเว้าตีกะเป็นฮ้าย คั้นเฮาทำดีไว้ไผบ่ยกะตามสา่ง ผู้อื่นทำชั่วไว้ไผล้อยกะสา่งตาม ดังนี้ เป็นต้น

ความเป็นมาของผญา เรื่องราวความเป็นมาของผญานี้ คนโบราณเล่าให้ฟังว่า ตั้งแต่เมืองเวียงจันทน์ตั้งขึ้นเป็นราชธานี ราว พ.ศ. 2107 มีชายคนหนึ่ง อายุประมาณปานกลาง ชายคนนี้เป็นคนเกิดที่เมืองเวียงจันทน์ เขาเป็นคนเฉลียวฉลาด แต่ไม่ได้มีการศึกษาสูง แต่เป็นคนมีสติ ปัญญาดีเห็นอะไรๆ ก็นำมาผูกเป็นผญาขึ้น เขามีลูกศิษย์คนหนึ่ง ชื่อว่า บักเชียงน้อย หรือบักน้อย เมื่อเขาไป ณ ที่ใด เขาก็จะเอาบักเชียงน้อยนี้ไปด้วย เขาเป็นคนพูดผญา หรือ จำผญา บักเชียงน้อยก็เป็นผู้จดเขียนไว้ การจดเขียนในสมัยนั้นคงใช้ใบลานนำมาเขียน เพราะไม่มี กระดาษ ดินสอ เหมือนปัจจุบันนี้ เมื่อเขาเดินไปตามถนน หนทาง เขาเห็นผักหมเกิดตามริมถนน หนทาง เขาก็จำผญาว่า “ เห็นว่าผักหมเหี้ยนฮิมทาง เจ้าอย่าฟ้าวเหยียบหย่า หลายเด้อ บาดมันถอดยอดขึ้นยังสีได้กายเกิน” พอเขาจำผญาแล้ว บักเชียงน้อยก็จดเอาไว้ ดังนี้ เป็นต้น

ความเป็นมาของคาถาธรรมบท การแปล และอธิบายความในคาถาธรรมบทในอดีตถึงปัจจุบันนั้น ตามที่ผู้วิจัยได้ศึกษามานั้น เห็นว่ามีความเป็นมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย ถึงกรุงศรีอยุธยา และมาถึงสมัยปัจจุบัน คาถาธรรมบทนั้นมีอยู่ 8 ภาค มีภาษาบาลี 8 ภาค ภาษาไทย 8 ภาค และภาคที่ 1 - 4 ทั้งภาษาบาลี และแปล

เป็นไทย เป็นหลักสูตร ประโยค 1 - 2 ส่วนภาคที่ 5 - 8 ทั้งภาษาบาลีและแปลเป็นไทย เป็นหลักสูตร ประโยค ป.ธ. 3 การเรียนนั้น ต้องแปลโดยพยัญชนะและแปลโดยอรรถ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนั้น คงเริ่มมาตั้งแต่นาน มีหลักฐานอ้างอิง ในการพิมพ์หนังสือเรียนบาลีไวยากรณ์ และแปลธรรมบท ในวันที่ 1 เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2480 เป็นต้นมา และพระสงฆ์เถระ และคฤหัสถ์ ผู้คงแก่เรียนทางพระพุทธศาสนา ผู้เป็นนักปราชญ์ อาจารย์ เก่ง ได้แปลคาถาธรรมบทจากภาค 1 - 4 เป็นต้นแล้ว ยังได้นำมาแต่งเป็นกลอนแปด และได้แต่งเป็นบทกลอนฉันทาด้วย ซึ่งเป็นคติธรรมสอนใจ เช่น คาถาธรรมบท ภาคที่ 1 แปลว่า ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นใหญ่ เป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วจากใจ หากว่าใจมีโทษมาประทุษร้ายแล้ว พุคที่อยู่ก็ตาม ทำอยู่ก็ตาม ทุกข์นั้น ย่อมติดตามเขาไป เหมือนล้อเกวียนหมุนไปตามรอยโคที่เข็นแอกไปฉะนั้น

โดยนำมาแต่งเป็นกลอนฉันทาว่า อันว่าธรรมทั้งสามนี้ มีใจเป็นใหญ่ มโนสุดเลิศได้ สำเร็จแท้แท้ใจ ใฝ่ใจโหดฮายย่ำยีว่าจาขาน หรือสีทาการงาน คำเย็นเย็นเข้า ทุกข์คอยติดตามเจ้า นำเขาสูบอดอย่าง บ่มิยามว่างเว้น เว้นเข้าคำแลง อุปมาดังล้อหมุนไต่ตามรอย ตีนจ้าวเถิกลากเข็นแอกเกวียนไปคำ ยามย่างเดินไปหน้า คอคาแอกบาด ถอยหลังมาหม่นล้อ เกวียนเข้ากระหน่ำขา ได้แต่อดเหนื่อยล้ำ หิวหอดโฮยแสง ถึกปะก๊วกเขาแทงเลือดแดงไหลย้อย

คาถาธรรมบทภาคที่ 2 แปลว่า ยศยอมเจริญ แก่บุคคลผู้มีความขยันหมั่นเพียร ผู้มีสติ ผู้มีการงานสะอาด ผู้พิจารณาใคร่ครวญแล้วจึงทำงาน ผู้มีความสำรวมระวังตัวเอง ผู้ครองชีวิตเป็นอยู่โดยชอบธรรม และแก่ผู้ไม่มีความประมาท และได้นำมาแต่งเป็นกลอนฉันทาว่า ยศศักดิ์สูงขึ้น เจริญยิ่งเหนือมนุษย์ สำหรับคนขยันสุด หมั่นเพียรสมสร้าง มีสติวางไว้ การงานสุทธิสะอาด บ้างผิตพลาดพลั้ง ระวังไว้อย่างดี ธรรมชีวิตนั้น เลี้ยงชีพโดยธรรม ฌานนำโคจร สีสั่งสอนโตได้ ประคองใจเอาไว้ ในธรรมโลกนาถ บ่ประมาทคำเข้า ถะผองเต้าชั่วตาย

คาถาธรรมบทภาคที่ 3 แปลว่า พระมุนิพึงไปในบ้าน ไม่เบียดเบียนศรัทธาชาวบ้าน เปรียบภมรลิ้มรสดอกไม้แล้ว ไม่เบียดเบียนสีและกลิ่นดอกไม้แล้วก็บินหนีไป และได้นำมาแต่งเป็นกลอนฉันทาว่า พระมุนิแจ่มใจเจ้าเดินเที่ยวโคจร ไปในคามนครเพื่ออุทรประทังท้อง ศรัทธาของชาวบ้านเขายังคือเก่า บ่มีสูญเสื่อมเศร้าสั่นแท้ท้อใจ อุปมาเปรียบได้โดยดั่งภมร สัตว์จรไปในสวนดำนแดนดงไม้ บ่มีการทำให้เสียสิดวงกลิ้งกิ้งรสนอนอิมท้องละอองเคล้ากะเล่าไป

คาถาธรรมบทภาคที่ 4 แปลว่า บุคคลไม่พึงคบมิตรผู้เป็นบาป ไม่พึงคบบุรุษที่ต่ำทราม บุคคลพึงคบมิตรที่ดีงาม พึงคบบุรุษที่สูงส่ง และได้นำมาแต่งเป็นบทกลอนฉันทาว่า คนทรามเสียชั่วช้า บ่ควรคบมาเป็นมิตร ชาติสกุลมีพิษถ้อยคนกะควรเว้น เป็นคนดีควรยอสงนามาเป็นหมู่ สูงสุดควรเสพด้วย บุรุษนั้นสิสูงเงื้อง่าทนเอย

ส่วนบทกลอนฉันทา มี 4 ประเภท ดัง

1) *ฉันทาภาษิตของโบราณ* เป็นคำพูดที่เป็นกลอน สั้นบ้าง ยาวบ้าง ที่มีข้อความลึบคมในฟังแล้ว ทำให้เกิดความคิดเป็นสองแง่ สองงาม ตัวอย่างเช่น กิณห์แห่งคาคอแค้นคั่ง ไผ่สะเดาออกได้สือเอาข้างใส่กาย หรือ ฉันทาภาษิตนี้ บางทีเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ฉันทาก้อม หรือ ฉันทาสั้นๆ มีตอนเดียว แต่มีความหมายลึกซึ้งมาก โดยตีความหมาย หรือ ตีความได้หลายอย่าง นักปราชญ์อีสานหลายท่าน เมื่อเวลาท่านอบรมสั่งสอนลูกหลาน ท่านก็จะยกคำพูดเป็นฉันทาภาษิตกล่าวให้ฟังแล้วก็สาธกนิทานมาประกอบให้ฟังด้วย ผู้เป็นลูก หลาน เมื่อได้ฟังแล้ว ก็ท่องเอามาพูด มากล่าวสืบทอดกันมา ฉันทาภาษิตที่ท่านนำมาอบรมสั่งสอนลูกหลานนั้น จัดเป็นหมวดๆ ได้ 11 หมวด คือ หมวดการกิน หมวดความสุข ความทุกข์ หมวดตน หมวดคน หมวดการงาน หมวดความประมาท และไม่ประมาท หมวดบุญ บาป หมวดการคบหา หมวดการศึกษา หมวดปัญญา และหมวดเบ็ดเตล็ด

2) *ผญาเกี่ยวพาราสี* เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผญาอ้อย นั่นก็คือ เป็นผญาที่ชายหนุ่มและหญิงสาว พุดเกี่ยวพาราสีต่อกัน หรือ จำผญา หรือ พุดผญา ได้ ตอบซึ่งกันและกัน ในเวลาว่างงานเทศกาล ตรุษสงกรานต์ งานนักขัตฤกษ์ ที่วัดวาอาราม หรือ งานที่สาว ๆ ลงช่วง ทางอีสานสมัยก่อนเรียกว่า งานลงช่วง คือ งานที่ผู้สาวเอางานลงมาทำร่วมกันตอนกลางคืน เดือนหงายวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 1-5 ของปีนั้นๆ หรือ เดือนไม่หงายก็ตาม เช่น ลงเชิญฝ้าย ปั่นหลอด ดัดฝ้าย อ้วนฝ้าย ยัดไส้เสื้อ และหมอน บอกในมะขาม เย็บ ปัก ถักร้อย ฝ้ายอื่นๆ เป็นต้น ในขณะที่ตนเอง ผู้บ่าวหรือชายหนุ่ม ก็จะพากันไปเล่นสาว จะมากันเป็นหมู่ 5-6 คน หรือ 2-3 คน โดยเป่าแคน, ดิดพิณ, เป่าหีน, สีซอเดินไปหาสาวที่ลงช่วงนั้น เมื่อไปถึงแล้ว ก็จะพุดผญา หรือ จำผญาใส่กัน จะไม่พุดตรงๆเหมือนสมัยปัจจุบันนี้ เพราะสมัยนั้นคนเขาเก่งเรื่องผญามาก ซึ่งได้มาจากปู่ ย่า ตา ยาย ปิตาและมารดา โดยจะจำผญาเปรียบเทียบ อุปมา อุปมัย ให้อีกฝ่ายหนึ่งคิดแปลความหมายเอาเอง แล้วพุดตอบออกมาใส่กัน

3) *ผญาอวยพร* เป็นคำพุดหรือคำกลอนที่ตีงามเป็นคำกลอนที่สละสลวยฟังแล้วปลื้มใจ ยิ้มได้เลย เป็นคติธรรมสอนใจ มีกลอนสั้น กลอนยาว ของคนผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้หลัก ผู้ใหญ่ หรือ คุณปู่ ย่า ตา ยาย คุณลุง คุณป้า น้ำ อ่าว พ่อ แม่ คนรักใคร่ ชอบพอใจต่อกัน มีเจตนาดีต่อกัน พุดอวยพรให้เป็นสิริมงคลแก่ผู้รับฟัง หรือ ผู้รับพร เพื่อให้มีกำลังใจ ความชื่นใจ ความสบายใจ ให้ประสบแต่ความสุข ความเจริญ โดยที่ ปู่ ย่า ตา ยาย พุดอวยพรให้แก่ ลูกหลาน ผู้เฒ่า ผู้แก่พุดอวยพรให้แก่ ลูก หลาน ญาติ มิตรที่มาเยี่ยมในเทศกาล บางครั้ง บางคราว พ่อ แม่ พุดอวยพรให้แก่ลูก หลาน ในครั้งจะไปสอบไล่ ขอให้สอบได้ เพื่อนพุดอวยพรให้แก่เพื่อนในเวลาพบกัน ในวันขึ้นปีใหม่ เทศกาลตรุษสงกรานต์ เป็นต้น ครู อาจารย์ ที่เป็นพระสงฆ์เถรานุเถระ พุดอวยพรให้แก่ ลูกศิษย์ของตน เพื่อให้อยู่ดี มีความสุข เดินทางปลอดภัย สอบให้ได้ทุกชั้นทุกปี

การพุดอวยพรนั้น บางครั้งก็อวยพรเป็นผญาคำกลอนก็มี เป็นสุภาษิตคำกลอนก็มี เป็นคำพังเพยก็มี เป็นบทกลอนอวยพรก็มี จะใช้เป็นแหล่งอวยพรที่พระสงฆ์เทศน์แหล่งอวยพรให้ญาติโยมที่มาทำบุญให้ทาน และหมอสวดขวัญ หรือสู่ขวัญจะใช้อวยพรในพิธีบายศรีสู่ขวัญ และพิธีมงคลต่างๆ ก็มีคำผญาอวยพรนี้ นักโหราศาสตร์ก็มักจะใช้ในการอวยพรให้คนผู้มาทำบุญให้ทานด้วย เช่น ทำบุญตักบาตรที่กองอำนวยการ ทำบุญตักบาตรบนสวรรค์ ทำบุญตักบาตรพระปัญจวัคคีย์ เป็นต้น เพราะฉะนั้น บทกลอนผญาอวยพร หรือว่า คำกลอนอวยพรให้แก่กันและกันของชาวอีสานนั้น จึงมีหลายสำนวน หลายโอกาสที่ให้พรแก่กันและกัน

4) *ปัญหาภาษิตอีสาน* ปัญหาภาษิตนี้ คือสำนวนภาษิตที่ยังมีปัญหาลือ หรือยังเป็นปริศนาอยู่ เป็นบทกลอนผญาที่ยังมิได้อธิบาย ขยายเนื้อความให้แจ่มแจ้งแต่ประการใด บางท่านก็จะสามารถแปลความหมายได้ อธิบาย ตีความได้ดีหลายสำนวน แต่บางท่านก็ไม่สามารถตีความได้ไม่สามารถอธิบายบทกลอนผญานั้นได้ ดังนั้น คำที่นำมาถาม มาตอบกัน หรือมาปรึกษาหารือกัน เรียกว่า ปัญหา ผู้เฒ่า ผู้แก่ ชาวอีสาน สมัยโบราณเมื่อเวลานั่งสานคุ สานกะต่า สานแห สานมอญสานไซ สานหวด สานกะดั่งฝัดข้าว สานกะเปียน สานจ่อ สานก่องข้าว หรือนั่งฟังไฟในเวลาหนาวอยู่ใต้ต้นขุ่น ต้นมะม่วง บริเวณบ้านตนเอง ผู้เฒ่าหมู่เดียวกัน ก็มานั่งชุมนุมกัน และมีเด็กน้อย ลูกหลานมานั่งดูผู้เฒ่าทำงาน และพุดคุยกัน เรื่องปัญหาต่างๆ ปัญหาที่มีมากมาย แต่พอสรุปได้ว่ามี 3 ปัญหา คือ ปัญหาคติโลก ปัญหาศีลธรรม และปัญหาเสี้ยวสวาสดี ปัญหาใด เกี่ยวกับเรื่องโลกอย่างเดียว ไม่ได้กล่าวถึงธรรมะในทางพระพุทธศาสนา ปัญหาที่จัดเป็นปัญหาคติโลก ปัญหาใด เกี่ยวข้องกับโลกบ้าง เกี่ยวข้องกับธรรมบ้าง ปัญหาที่จัดเป็นปัญหาศีลธรรมเจือปนกับคติโลก ปัญหาใดเกี่ยวข้องกับเรื่องเสี้ยวสวาสดี ปัญหาที่จัดเป็นปัญหาเสี้ยวสวาสดี

บทกลอนผญาอีสานนั้น จะมีอยู่ 3 ประเภท คือ (1) *ประเภทที่มีสัมผัสนอก และสัมผัสใน* ผญาพวกนี้ มีสัมผัสระหว่างวรรคติดต่อกันโดยตลอด มีทั้งสัมผัสสระ และสัมผัสอักษร ดังตัวอย่าง สัมผัสสระเช่น มีเชือน บมีเฝ้า มีนาบมีฮ้อง กะบ่ดี มีป่องบมีผ้อัด มีวัดบมีสงฆ์กะบ่ดี มีถบมีบ่อน้อย ของหมูนี้นบ่ดี, กินให้พ่อยาก

ปากให้พอควร และ (2) บทกลอนผญาอีสาน ประเภทไม่มีสัมผัสสัมผัสนอก สัมผัสใน หมายถึงบทกลอนผญาที่ไม่ได้ส่งสัมผัสนอก สัมผัสใน ต่อเนื่องกันไป แต่อาศัยเสียงสูงต่ำ ของเสียงวรรณยุกต์ และจังหวะของถ้อยคำ เป็นสิ่งที่ช่วยให้มีเสียงไพเราะ ตัวอย่างเช่น สัจจาแม่ญี่นี้ คือหินหนักหมื่น ถ่มใส่น้ำจมนั่งกะบ่ปู, บ้านใกล้ครั้ง ย่อมครั้งบ่แดง นอนตะแคงกอดสาวบ่อุ่น สวดจุ่มบ่มมือจุ่มบ่เอ็ง (3) บทกลอนผญาอีสาน ประเภทไม่มีสัมผัส บ้าง มีสัมผัสบ้าง แบบผสมผสาน เช่น ตกตาว่าไต้ลงมือปล้ำบ่เป็นสวนให้เป็นไฮ่ คั้นบ่ได้ปลุกข้าวคงสิดได้ปลุกมัน , คั้นว่าเวียงจันทน์ฮ้าง สีเป็นโพธิ์หมาจอก คั้นแม่นางกอกฮ้างสีเป็นมุ้งกะต่ายนอน, จันทรใสแจ้ง ดวงเดียว บมีคอง ดาวบ่ส่องแวดล้อม จันทรจั้งกะบ่เฮือง

ความสำคัญของบทกลอนผญาอีสาน บทกลอนผญาอีสานนี้มีความสำคัญมากมายหลายอย่างคือ เป็นวิธีถ่ายทอดความรู้สึกรักที่ดั่งใจไปยังผู้ฟัง เช่น ผญาภาษิต และผญาอวยพรเพื่อให้ความสุข ประสบความสำเร็จ ปลอดภัย สร้างขวัญ และกำลังใจให้แก่ผู้ฟัง เป็นวิธีการอบรมสั่งสอน ประชาชนทั่วไปโดยนำเอา บทกลอนผญาภาษิต มาอบรมสั่งสอนให้ข้อคิด เตือนใจ ทุกชั้น ทุกวัย เพื่อให้ดำเนินชีวิตไปสู่ความสุข ความเจริญ เป็นวิธีโน้มน้าวจิตใจ ของคนให้ทำดี ประพฤติชอบ บทกลอนผญาอีสานนี้เป็นประโยชน์ ในการโน้มน้าวจิตใจให้เกิดความสำเร็จในการสื่อสาร เช่น การเปรียบเทียบให้เห็นความจริง

เป็นมรดกอีสานทางภาษา บทกลอนผญาอีสานมีคุณค่าทางภาษา เพราะเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ของภาษาอีสาน เช่นว่า ใจประสงค์ต่อไม้ จิงได้แบกขวนมา ใจประสงค์ต่อปลาจิงแบกหวิงมาสอน ใจประสงค์ต่อม่อนจิงเก็บม่อนมาใส่ ใจประสงค์นาถให้จิงมาเยี่ยมหม่อมพระนาง เป็นบันทึกสภาพสังคม บทกลอนผญาอีสานนี้สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมอีสาน เช่น การประกอบอาชีพ การกิน การอยู่ ค่านิยม โลกทัศน์ การเลือกคู่ครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณีต่างๆ การนับถือ ศาสนาของแต่ละคน และ ให้ความบันเทิงใจ บทกลอนผญาอีสานนี้ เป็นสิ่งที่สร้างความบันเทิงใจ ให้แก่ผู้ฟัง และผู้พูดอันเกิดจากการใช้คำที่คล้องจองกัน การใช้โวหารเปรียบเทียบ ทำให้เกิดภาพพจน์ ความไพเราะ สนุกสนาน และประทับใจ

2. พัฒนาการของการอธิบายคำสอนทางพระพุทธศาสนาผ่านบทกลอนผญาอีสาน

พัฒนาการของการอธิบายคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้น คือ การพัฒนาการเรียนการสอนของครู อาจารย์นั้นต้องปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นเรื่อยๆ พัฒนาให้ดีกว่าเดิม เหมือนการพัฒนาร่างกายต้องพัฒนาให้ดีขึ้นให้ดีกว่าเดิม จิตใจของคนเราก็กว้างขึ้นเรื่อยๆ ก็ต้องพัฒนาให้ดีขึ้นเรื่อยๆ ให้ดีกว่าเดิม ถ้าจิตใจ ฟุ้งซ่าน หงุด หงิด กังวลใจมาก ไม่สงบ ต้องหาทางเข้าวัดวาอาราม ทำบุญ ให้ทาน รักษา ศีล ฟังเทศน์จากพระสงฆ์เถระ เจริญเมตตาภาวนา นั่งกรรมฐานครึ่งละ 30- 60 นาที เพื่อให้ใจสงบระงับดี ให้เป็นคนมีเหตุผล ไม่เอาแต่ใจตัวเองมากเกินไป ได้แก่

2.1 บทกลอนผญาอีสานเกี่ยวกับการสอนให้รู้จักคุณของบุพพการีชน บทกลอนนี้ หมายความว่า บุพพการีชนคือบิดา มารดา คำพูดของบิดา มารดาหนักเท่าภูเขา เราจะนำเอาอะไรมาเปรียบเทียบกับมิได้ คุณของบิดา มารดาหนักเท่ากับแผ่นดิน ลูก หลานคนใด เคารพ นับถือ หย่าเกรง กราบไหว้ก็จะเจริญไปในอนาคตข้างหน้า และพวกลูกหลานก็อย่าลืมนุญคุณของปู่ ย่า ตายาย ด้วย

2.2 บทกลอนผญาอีสานเกี่ยวกับการสอนให้บรรดาลูกศิษย์รู้จักบุญคุณของครู จารย์ คือ บุญคุณของครู อาจารย์ก็มีมาก เพราะท่านอบรมสั่งสอนบรรดาลูกศิษย์ให้มีวิชาความรู้มาก สอนให้เป็นคนดี มีศีลธรรม บรรดาลูกศิษย์ก็อย่าลืมนุญคุณของท่าน และให้ขยัน หมั่นเรียนหนังสือต่อไป

2.3 บทกลอนผญาอีสานเกี่ยวกับการสอนให้สามี ภรรยา รู้จักรักกัน ช่วยเหลือกัน คือ การเป็นสามี ภรรยากันแล้ว ให้เรียกกันว่าคุณ หรือ เธอ ให้พูดจาด้วยคำสำนวนไพเราะ อย่าพูดว่ากู มึงต่อกันตลอดไป จนกว่าชีวะจะหาไม่ เมื่อเวลารับประทานอาหารทุกครั้ง ขอให้สามีรับประทานก่อน ได้สองสามคำแล้ว ภรรยาจึงรับประทานต่อไป สามี ภรรยาอย่านอกใจกัน ให้รักกัน สร้างครอบครัวให้ดีไปตลอด

2.4 บทกลอนผญาอีสานเกี่ยวกับการสอนไม่ให้เป็นคนล้มตัวเมื่อได้เป็นดีแล้ว คือ ถ้าคนเรามีวิชาความรู้ได้ดีแล้ว มีตำแหน่งหน้าที่ การงานสูง มีบรรดาศักดิ์สูง ในทางคณะสงฆ์ก็ดี ในทางโลกก็ดี มีเงิน มีทอง พอใช้จ่ายในชีวิตได้เป็นหัวหน้างาน อย่าพุดจาโอหัง เสียงดังเกินควร เราเป็นนายแล้ว ก็ให้หวังดี พุดดี ร่วมงานที่ดีกับลูกน้อง ถ้าลูกน้องไม่พร้อมแล้ว ผู้เป็นนายก็จะไม่ได้ตำแหน่งที่ดีต่อไป

2.5 บทกลอนผญาอีสานเกี่ยวกับการสอนให้เป็นคนขยัน หมั่นเพียรทำงานต่างๆ คือ ถ้าคนเราหวังอยากได้เป็นใหญ่ครองบ้านเมืองก็ดี หวังอยากได้เป็นครูก็ดี หวังอยากทำอะไร ทำนา ทำสวนก็ดี อย่าได้เกียจคร้าน ให้ขยัน หมั่นเพียรมากๆ เหมือนแตนสร้างรัง เหมือนผึ้งสร้างตางของมันบทกลอนผญาอีสานที่เกี่ยวกับการสอนให้รู้จักการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันคือ ธรรมดา คนเราต้องอาศัยซึ่งกันและกัน พระสงฆ์ก็อาศัยญาติโยม แม้บวักก็อาศัยน้ำจึงเกิดขึ้นมาได้ ไพร่กับนายก็ต้องอาศัยกัน เสือสางข้างกวางฟางก็อาศัยป่า ป่าก็อาศัยสัตว์ร้ายจึงเป็นป่าดังที่บเรากก็อาศัยพึ่งบ้านบ้านก็พึ่งบุญเรา บิดา มารดา กับลูกหลาน ก็อาศัยซึ่งกันและกัน บทกลอนผญาอีสานที่เกี่ยวกับการสอนให้คบบัณฑิตอย่าคบคนพาล และคนชั่ว คือ การคบคนพาล พานไปหาความผิด ถ้าคบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล ถ้าเราคบคนชั่วนั้นมันก็จะพาเราชั่วทางกาย ทางวาจา ทางใจ ตลอดไป บทกลอนผญาอีสานเกี่ยวกับการสอนให้รู้จักรักตนเอง หวงแหนตนเอง คือ เราต้องรักตนเอง หวงแหนตนเอง รักษาตนเอง และอย่าทำความชั่วทางกาย วาจา และใจ แม้ การเล่นโบก เล่นไฟก็อย่าทำ ถึงได้ก็ไม่เจริญต่อไป ให้รักษาศีล ของตนให้ได้ ให้ทำบุญ ให้ทาน รักษาศีลเจริญภาวนาต่อไป

2.6 บทกลอนผญาอีสานเกี่ยวกับการสอนให้รู้จักการเกี้ยวพาราสีของหนุ่มสาว คือ ชาย เมื่อเขารักหญิงคนใด เขาก็จะไปหาหญิงนั้น แล้วพุดจาเกี้ยวพาราสีกันต่อกันบ้างเป็นธรรมดาเช่น ชายพุดว่า บ่เหลียวเห็นหน้าเห็นแต่นางกะพอยอยู่ เห็นแต่อุ้งน้ำปานได้นั่งนำ เป็นจิ้งโदनื้อ นื่องเอย ยังค่อยสุขเสมอหมั้น เสมอมนครือเกាប់นื้อ ยังบ่เคยโคกเศร้ายังคือเค้าเก่าหลังบ่ นื้อ พุดว่า อ้ายเอย อย่ามาตีแกลงหล่มกินหมากยมเหมมิดมือกะตำหลายอ้าย กิน หมากขามเหมมิดมือตันทางสีส้มกะบ่มื้อ นื่องนี้ ยังค่อยสุขเสมอหมั้นเสมอมนครือเกាប់นื้อหละอ้าย นื่องบ่มิโคกเศร้ายังคือเค้าเก่าหลังนื้อหละอ้าย เป็นต้น

2.7 บทกลอนผญาอีสานเกี่ยวกับการสอนให้รู้จักการศึกษาเล่าเรียน คือ เป็นบทกลอนผญาที่ย่าสอนลูกหลาน โดยย่าสอนว่า ผุ่งหมู่ลูกหลาน ยังไม่คิดกว้างไกล แต่ในอนาคตคงได้พบเห็น แต่เดี๋ยวนี้อย่างเล็กน้อย ต่อไปก็จะใหญ่โตขึ้นมา แต่อย่าพากันประมาท ให้พากันเข้าโรงเรียน เรียนหนังสือ อย่าเกียจคร้าน ให้ขยัน หมั่นเพียรหาวิชาความรู้ไว้ให้มาก ต่อไปจะได้เป็นใหญ่เป็นโต

2.8 บทกลอนผญาอีสานเกี่ยวกับการสอนให้ทำบุญ ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา คือ บทกลอนผญาอีสานนี้เป็นบทกลอนที่ย่าสอนหลานว่า ให้ลูก หลาน พากันทำบุญ ให้ทาน ให้รักษาศีล และเจริญภาวนาที่วัดวาอาราม เมื่อเห็นพระภิกษุ และสามเณรออกมาบิณฑบาตใกล้บ้าน ถือว่าท่านมาโปรดสัตว์ ใครได้ทำบุญให้ทาน ตักบาตรแด่พระสงฆ์ สามเณร ตายไปจะได้ไปสวรรค์ ไม่ไปตกนรก และ บทกลอนผญาอีสานที่เกี่ยวกับการสอนอย่าตำหนิตินินทาคนอื่น ดูตัวเองบ้าง คือ คนเราอย่า ตำหนิ ตินินทาคนอื่นมากเกินไปว่าเขาไม่ดีอย่างไร อย่างนี้ แต่ต้องพิจารณา ดูตัวเองก่อนว่า ตนเองเป็นคนดีไม่น้อยเพียงใด ดีด้านไหนบ้าง บางทีเขาอาจเป็นคนดีเท่าเรา หรือดีกว่าเราก็ได้ และอย่าได้ตำหนิโทษแก่พวกหมู่สุนัขด้วย เพราะมันหิวอาหารจึงมาวนเวียนกับเรา

อภิปรายผล

บทกลอนผญาอีสานในบริบทสังคมอีสาน พบว่า บทกลอนผญาอีสานในบริบทสังคมอีสานนั้นประกอบด้วย บทกลอนคำสอนโบราณอีสาน บทกลอนผญาภาษิตโบราณอีสาน บทกลอนผญาเกี้ยวพาราสีของหนุ่มสาว บทกลอนผญาอวยพร บทกลอนปัญหาภาษิต คำพังเพย คำคม คารมของนักปราชญ์ ประมวลนานา

สุภาชิตคำกลอน บทกลอนคตินิยมสอนใจ ซึ่งเรียกว่า ปรัชญาอีสานบ้าง ของดีอีสานบ้าง มรดกอีสานบ้าง ฃญาภาชิตอีสานบ้าง ทั้งนี้ เพื่อให้ชาวอีสานได้ศึกษา เรียนรู้ และนำไปประพฤติ ปฏิบัติตาม และเพื่อให้ชีวิตของตนดำเนินไปด้วยดี ซึ่งสอดคล้องกับ สวิง บุญเจิม (2537, น. 35) กล่าวไว้ในหนังสือฃญาว่า ฃญาเป็นคำคล้องจองที่ปราชญ์โบราณอีสานคิดขึ้น เพื่อใช้เกี่ยวพาราสี ระหว่างชายและหญิง เรียกว่า ฃญารัก เป็นคตินิยมสอนใจ เรียกว่า ฃญาภาชิต การขบคิด ถาม ตอบ ปัญหา เรียกว่า ฃญาปริศนา และคนโบราณอีสานคิดขึ้นด้วยหลักการและประสบการณ์ วิธีชีวิตของตนเอง ทั้งในแง่สนุกสนาน และสั่งสอนไปด้วย เมื่ออ่านแล้วจึงเห็นเป็นรูปธรรม และนามธรรมด้วย และยังซึ่งสอดคล้องกับ อติศร เพียงเกษ (2544, น. ก) ได้ศึกษาเรื่อง “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง บุญ-บาปที่ปรากฏในฃญาอีสาน” จากการศึกษาพบว่า ฃญานั้นมีอยู่ 4 ประเภท คือ (1) ฃญาภาชิต เป็นคำเตือน คำแนะนำ คำสั่งสอนละชั่ว ทำดี (2) ฃญาเกี่ยวพาราสีของหนุ่ม-สาว คือฃญาเจรจโต้ตอบเกี่ยวพาราสีกันระหว่างหนุ่ม-สาว (3) ฃญาอวยพร คือ อำนวยพรในโอกาสต่างๆ และ (4) ฃญาปริศนา คือ แทรกข้อคิด ปรัชญา คติ คำถาม ที่บ่อเกิดมาจากคำสั่งสอน และศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี การเกี่ยวพาราสีของหนุ่ม-สาว การละเล่นของเด็ก และสภาพแวดล้อม

พัฒนาการของการอธิบายคำสอนทางพระพุทธศาสนาผ่านบทกลอนฃญาอีสาน พบว่า พัฒนาการของการอธิบายคำสอนทางพระพุทธศาสนาผ่านบทกลอนอีสานนั้น ประกอบด้วย บทกลอนฃญาเกี่ยวกับการสอนให้รู้จักบุญคุณของบุพพการีชน, เกี่ยวกับการสอนให้รู้จักบุญคุณของครู อาจารย์, เกี่ยวกับการสอนให้สามัคคีปรองดอง รู้จักรักกัน ช่วยเหลือกันไปตลอด, เกี่ยวกับการสอนไม่ให้เป็นคนลืมหืมตัวเอง, เกี่ยวกับการสอนให้รู้จักการขยัน หมั่นเพียรในการทำงานต่างๆ, เกี่ยวกับการสอนให้รู้จักในการพึ่งพาอาศัยกัน, เกี่ยวกับการสอนให้รู้จักการคบแต่บัณฑิต อย่าคบคนพาลและคนชั่ว, เกี่ยวกับการสอนให้รู้จักตนเอง เตือนตนเอง ปรับปรุงแก้ไขตนเอง, เกี่ยวกับการสอนให้รู้จักการศึกษาเล่าเรียน, เกี่ยวกับการสอนให้รู้จักการทำบุญ ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวณา และ, เกี่ยวกับการสอนให้รู้จักการไม่ติดใจ นินทาคนอื่นและสัตว์อื่นๆ ให้ดูตัวเองว่า ตัวเองเป็นคนดี มีศีล ธรรมดีมาน้อยเพียงใดเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมอีสานมาน้อยเพียงใด ซึ่งสอดคล้องกับ พระอารย กตปุญญ (2551, น. 108) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือนในพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏในบทฃญาอีสาน” จากการศึกษาพบว่า ฃญา แปลว่า ปัญญา ความรู้ ความฉลาด ความรอบรู้ เป็นถ้อยคำสำนวนภาษาอีสานของนักปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเกิดจากการเรียบเรียงและเลือกสรรใช้ถ้อยคำอย่างมีศิลปะทำให้มีความงามทางด้านภาษา มีความหมายลึกซึ้งกินใจ มีเนื้อหาเป็นคตินิยม เป็นคำอวยพรสำหรับบุคคลในโอกาสต่างกัน ตลอดจนเป็นคำพูดที่เกี่ยวพาราสีของหนุ่ม สาว และฃญาเป็นภูมิปัญญาของปราชญ์อีสานที่ได้ใช้ความรู้ ความสามารถประพันธ์ขึ้น เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้สนใจได้ศึกษา โดยเฉพาะศิลปะพื้นบ้านอีสานที่ใช้มากเป็นพิเศษ เช่น หมอลำกลอน หมอลำพื้น หรือ หมอลำเรื่อง หรือ การเทศน์มหาชาติ และฃญานี้แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ ฃญาภาชิต ฃญาเกี่ยว ฃญาอวยพร และฃญาปริศนา

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

บทกลอนฃญาอีสานในบริบทสังคมอีสานนั้น ประกอบด้วย บทกลอนคำสอนโบราณอีสาน บทกลอนฃญาภาชิตโบราณอีสาน บทกลอนฃญาเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว บทกลอนฃญาอวยพร บทกลอนปัญหาภาชิต คำพังเพย คำคม คารมของนักปราชญ์ ประมวลภาษานาสุภาชิตคำกลอน บทกลอนคตินิยมสอนใจ ซึ่งเรียกว่า ปรัชญาอีสานบ้าง ของดีอีสานบ้าง มรดกอีสานบ้าง ฃญาภาชิตอีสานบ้าง ทั้งนี้ เพื่อให้ชาวอีสานได้ศึกษา เรียนรู้ และนำไปประพฤติ ปฏิบัติตาม และเพื่อให้ชีวิตของตนดำเนินไปด้วยดี

ส่วนการพัฒนาการของการอธิบายคำสอนทางพระพุทธศาสนาผ่านบทกลอนอีสานนั้น ประกอบด้วย บทกลอนผญาเกี่ยวกับการสอนให้รู้จักบุญ คุณของบุญพการีชน บทกลอนผญาเกี่ยวกับการสอนให้รู้จักบุญคุณของครู อาจารย์ บทกลอนผญาเกี่ยวกับการสอนให้สามัคคี ภรรยารักกัน ช่วยเหลือกันไปตลอด บทกลอนผญาเกี่ยวกับการสอนไม่ให้เป็นคนลืมหืมตัวเอง บทกลอนผญาเกี่ยวกับการสอนให้รู้จักการขยัน หมั่นเพียรในการทำงานต่างๆ บทกลอนผญาเกี่ยวกับการสอนให้รู้จักในการพึ่งพาอาศัยกัน บทกลอนผญาเกี่ยวกับการสอนให้รู้จักการคบแต่บัณฑิต อย่าคบคนพาลและคนชั่ว บทกลอนผญาเกี่ยวกับการสอนให้รู้จักตนเอง เตือนตนเอง ปรับปรุงแก้ไขตนเอง บทกลอนผญาเกี่ยวกับการสอนให้รู้จักการศึกษาเล่าเรียน บทกลอนผญาเกี่ยวกับการสอนให้รู้จักการทำบุญ ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา และบทกลอนผญาเกี่ยวกับการสอนให้รู้จักการไม่ติดใจ นินทาคนอื่นและสัตว์อื่นๆ ให้ดูตัวเองว่า ตัวเองเป็นคนดี มีศีล ธรรมดีมาน้อยเพียงใดเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมอีสานมาน้อยเพียงใด

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สถาบันการศึกษาสงฆ์ควรส่งเสริมให้พระภิกษุสงฆ์ และสามเณรและคฤหัสถ์ศึกษาอ่าน อักษรตัวธรรม และอ่านอักษรตัวไทยน้อย หรืออักษรภาษาลาวเวียงจันทน์ในใบลาน หรือในหนังสือต่างๆ ที่เกี่ยวกับบทกลอนผญาอีสานให้ได้
2. สถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรจัดหลักสูตรท้องถิ่นให้พระภิกษุสงฆ์และสามเณรและคฤหัสถ์ควรศึกษาฝึกหัด เขียนอักษรตัวธรรมและ เขียนอักษรตัวไทยน้อย หรืออักษรภาษาลาวเวียงจันทน์ที่เกี่ยวกับบทกลอนผญาอีสานให้ได้
3. พระภิกษุสงฆ์ และสามเณรและคฤหัสถ์ควรฝึกหัดเขียนคัดลอกตัวอักษรตัวธรรมและอักษรตัวไทยน้อย หรืออักษรภาษาลาวเวียงจันทน์ในวรรณกรรมอีสานที่มีบทกลอนผญาอีสาน

2.2 ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาวิเคราะห์บทกลอนผญาอีสานต่างๆ เพื่อมุ่งสอนเด็กและเยาวชนให้เข้าใจและนำไปฝึกหัดแต่งกลอนผญาอีสาน
2. ศึกษาวิเคราะห์บทกลอนผญาอีสานต่างๆ เพื่อมุ่งสอนพระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ให้เข้าใจและนำไปฝึกหัดแต่งกลอนผญาอีสาน
3. ศึกษาวิเคราะห์ในคาถาธรรมบทภาคที่ 1-8 เพื่อมุ่งสอนพระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ให้เข้าใจ และนำไปแต่งเป็นบทกลอนแปด และแต่งบทกลอนผญาอีสานให้ได้

เอกสารอ้างอิง

- ปรีชา พิณทอง. (2528). *ไขผญา โบราณอีสาน*. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซต.
- พรสวรรค์ สุวรรณศรี. (2547). *การวิเคราะห์คุณค่าการดำรงอยู่และการสืบทอดผญาอีสาน*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- พระครูปลัดไพฑูริย์ ธมฺมจฺโฒ. (2562). ผญาอีสานที่มีผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาจุฬาลงกรณแก่น, 6*(1), 1-12.
- พระมหาไสว ฤทธิ์วิชัย. (2560). ผญา: การตีความตามทฤษฎีภาษาคนภาษาธรรม. *วารสารนวัตกรรมการศึกษา และการวิจัย, 1*(3), 139-154.

พระอารย กตปุณฺโณ (สารชุม). (2551). การศึกษาหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือนในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏใน
บทผญาอีสาน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย).

สวิง บุญเกิด. (2537). ผญา. อุบลราชธานี: มรดกอีสาน.

อดิสร เพียงเกษ. (2544). หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง บุญ-บาปที่ปรากฏในผญาอีสาน. (วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

วิเคราะห์การเข้าถึงความสุขของผู้เป็นหนี้ตามหลักโภควิภาค 4

AN ANALYSIS OF THE DEBTOR'S HAPPINESS GROWTH ACCORDING TO FOURFOLD DIVISION OF WEALTH

พายุ ภูคำวงศ์¹Phayu Phukhamwong¹¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author e-mail: phayu.p@outlook.com

Received: 2 August 2020; Revised: 19 September 2020; Accepted: 24 November 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความรู้ทั่วไปที่ว่าด้วยเรื่องของหนี้ และ 2) ศึกษาวิเคราะห์วิธีปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความสุขของผู้เป็นหนี้ตามหลักโภควิภาค 4 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า ความรู้ทั่วไปที่ว่าด้วยเรื่องของหนี้ สภาพชีวิตของคนเราบางคนมีความผูกพันอยู่กับหนี้ที่ตนสร้างไว้อย่างไม่จบสิ้น สาเหตุหลักของการเป็นหนี้ คือ พฤติกรรมบริโภคนิยมและอบายมุข ผู้ที่เป็นหนี้เงินกู้ตามหลักกฎหมายประเภทหนี้ในระบบ มีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นทุกปี ทำให้ชีวิตผู้เป็นหนี้มีความทุกข์และมีผลกระทบต่อ สังคม เศรษฐกิจ หากผู้เป็นหนี้สามารถบริหารสินเชื่อหรือเงินกู้เพื่อการบริโภคของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ย่อมเข้าถึงความสุขในชีวิตได้

วิธีการเข้าถึงความสุขของผู้เป็นหนี้ตามหลักโภควิภาค 1) การใช้จ่ายทรัพย์สินให้มีการวางแผนการใช้อย่างพอประมาณ มองเห็นคุณค่าด้วยปัญญาว่าเพื่อให้เกิดคุณภาพหรือประโยชน์แก่ชีวิตอย่างแท้จริง โดยใช้หลักสันโดษ 3 มาสนับสนุนแนวปฏิบัติ 2) การออมทรัพย์ ต้องมีการใช้จ่ายอย่างประหยัดเพราะการใช้จ่ายอย่างประหยัดทำให้มีเงินเหลือเก็บทำให้สามารถเก็บออมเงินไว้ใช้ได้ให้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต และใช้หลักจักร 4 มาสนับสนุนแนวการปฏิบัติตน (3) การลงทุน ใช้ทรัพย์สินส่วนที่ 3, 4 เพื่อการลงทุน จะทำให้ทรัพย์สินเพิ่มพูนขึ้น พระพุทธศาสนายังมีหลักปาปณิกรรม สำหรับนักลงทุนที่ดี คือ จักขุมา มีวิสัยทัศน์ดี วิธูโร มีความชัดเจนในธุรกิจดี และนิสสยสัมปันโน มีความพร้อมเรื่องเงินทุนและปัจจัยการผลิต และใช้หลักทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 มาส่งเสริมให้การลงทุน จะทำให้ได้รับผลสำเร็จและเกิดความสุขในชีวิตได้ในที่สุด

คำสำคัญ:

ความสุข,
ผู้เป็นหนี้,
หลักโภควิภาค 4

ABSTRACT

The objectives of this research article were: 1) to study general Knowledge about the debt and 2) to analyze a practical way of the happiness growth According to the fourfold division of wealth. This research was conducted based on Documentary Research Methodology and concluded with descriptive analysis.

The result of the study found that: General knowledge about the debt referred to the people's daily live in accordance with the continuously-made debt, A main cause of this debt was consumerism and a way of destruction, A number of the debtors who got the legal loan increased continuously. The result caused suffering and affected greatly on societies and economics. If the debtors could manage a credit or a loan for self-consummation efficiently, they could get happy in life.

A way of the Debtor's Happiness Growth according to the Fourfold Division of Wealth was in the following aspects. The first division was to pay wealth according to the plan of moderate payment for the high quality or great benefits in life by means of the threefold contentment. The second division was to save up wealth by paying economically and saving money for life according to a set of four virtues (Cakka). The third division was to make the investment for increasing a pile of wealth. Buddhism provided papanika-dhamma for a good investor: Cakkuma (a good vision), Vidhuro (clear understanding of business) and Nissaya-sampanno (good preparation of capital and factors of production). Moreover, it was necessary to use the principle of gain for this life to support the investment for more success and happiness in life.

Keywords:

*Happiness,
The Debtor's,
The Fourfold
Division of
Wealth*

บทนำ

ในคำสวดมนต์ที่ว่า ชาตปิทุกขา แปลว่า แม่ชาติ คือการเกิดก็เป็นทุกข์ ถ้ามองตามพระบาลีนี้ ทำให้เกิดความรู้สึกว่า พระพุทธศาสนามองการเกิดเป็นเรื่องทุกข์ เป็นเรื่องไม่สบายจนกระทั่งบางคนบอกว่า พระพุทธศาสนา มองโลกในแง่ร้าย ความจริงที่ว่า การเกิดเป็นทุกข์นี้เป็นการพูดไปตามเรื่องของสภาวะธรรม หมายถึง การเกิดหรือปรากฏขึ้นของสังขาร หรือพูดให้ชัดก็คือการปรากฏของ ชั้น 5 เมื่อชั้น 5 ปรากฏพร้อมบริบูรณ์ก็เป็นชีวิต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551, น. 4) การดำเนินชีวิตจะต้องเผชิญกับอุปสรรคปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา และสุขภาพอนามัย ซึ่งแต่ละชีวิตต้องพบเจอมากน้อยแตกต่างกันไป เพราะ มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ กลุ่มชน และสังคม จึงต้องมีหลักการ กติกา ข้อตกลงร่วมกัน จนกลายเป็นระเบียบแบบแผน โดยธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนล้วนต้องการความสุขอิสรภาพของชีวิตเกิดขึ้นเมื่อเราสามารถเข้าถึงความสุขอันประณีตจากภายใน จนแลเห็นว่าความสุข

จากวัตถุลึ่งเสฟนั้นทั้งหยาบและเข้มนั้นระคนด้วยทุกข์ ยิงสามารถประจักษ์ถึงสัจธรรมจากการเพ่งพินิจภายใน จนแลเห็นว่า ความยึดติดถือมั่นในตัวตนเป็นรากเหง้าแห่งพันธนาการและความทุกข์ทั้งปวง การเป็นอิสระจากความยึดติดถือมั่นในตัวตนจึงจะเกิดขึ้นได้และนั่นคือ การบรรลุถึงชีวิตอิสระอย่างสมบูรณ์ (พระไพศาล วิสาโล, 2553, น. 44)

บางคนมีความสุขจากการมีวัตถุสิ่งของ บริวาร มีเกียรติยศ และเป็นที่ยกย่องนับถือของคนอื่นในสังคม หรือความสุขจากการได้ทำงานตำแหน่งดีๆ มีเงินเดือนสูงๆ มีสามีหรือภรรยาที่ถูกต้อง มีลูกที่น่ารัก ความสุข คือ การมีรูปร่างดี หน้าตาดี มีร่างกายที่แข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ และได้กิน ดื่ม อยู่ในสภาวะผ่อนคลายสนุกสนานจากการ กินกาม เกียรติ การพนันน้ำเมาและสิ่งยั่ววนอื่นๆ (ธรรมปราโมทย์, 2535, น. 195)

ปัจจุบันใครที่ไม่เป็นหนี้ต้องนับว่าเป็นคนที่โชคดีที่สุด เป็นคนที่น่าจะมีสุขมากที่สุด เพราะโลกในยุคนี้เหมือนกับปีบบังคับทางอ้อมให้คนต้องตกเป็นทาสวัตถุนิยม เป็นสังคมบริโภคนิยมซึ่งการเป็นหนี้บางครั้งก็เกิดจากความเต็มใจ แต่บางครั้งก็เป็นหนี้ที่เกิดขึ้นอย่างไม่ได้ตั้งใจ หรือเป็นหนี้เพราะไม่รู้เท่าทันกลวงของระบบเศรษฐกิจ นี่ยารัฐบาลไทยในปัจจุบันทำให้คนไทยทุกคนต้องเป็นหนี้ตั้งแต่เกิด คนที่จนอยู่แล้วก็จะยิ่งจนและทนทุกข์ต่อไปอีก พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้แล้วว่า "ทฬัททียิ ทุกขํ โลกํ ความจนเป็นทุกข์ในโลก" "อิณาทานํ ทุกขํ โลกํ" การกู้หนี้เป็นทุกข์ในโลก ในอินสูตร อังคุตรนิกาย ฉักกนิบาต พระพุทธเจ้าได้กล่าวถึงคนจนไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นคนจน เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโภคคามในโลกร คนจนเข็ญใจยากไร้ ย่อมกั้ม กั้มแล้วย่อมรับใช้ดอกเบี๋ย การไม่ใช้ดอกเบี๋ยตามกำหนดเวลา เจ้าหนี้ทั้งหลายย่อมทวงถามเขาถูกเจ้าหนี้ทวงแล้วไม่ให้ เจ้าหนี้ทั้งหลายย่อมติดตามเขา เมื่อเจ้าหนี้ติดตามทันไม่ให้ทรัพย์ เจ้าหนี้ทั้งหลายย่อมจองจำเขา แม้การจองจำจะเป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโภคคามในโลก” (อง.ฉก.ก.(ไทย) 22/316/320.)

สำนักงานสถิติแห่งชาติทำการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2556 โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกเดือนในทุกจังหวัดทั่วประเทศทั้งในเขตและนอกเขตเทศบาลในช่วงมกราคม - ธันวาคม 2556 โดยนำเสนอเฉพาะข้อมูลที่สำคัญๆ คือ รายได้ ค่าใช้จ่าย หนี้สิน และการกระจายรายได้ของครัวเรือน ซึ่งพบว่า ในปี 2556 ครัวเรือนในประเทศไทย มีรายได้และค่าใช้จ่าย เฉลี่ยเดือนละ 25,194 และ 19,061 บาท ตามลำดับ มีหนี้สินเฉลี่ย 163,087 บาท ซึ่งคิดเป็น 6.5 เท่าของรายได้ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557, น. 5)

ในประเด็นของหนี้ครัวเรือนที่มีหนี้สินในระบบ และนอกระบบ จากครัวเรือนทั่วประเทศที่มีหนี้สินพบว่า ส่วนใหญ่ครัวเรือนเป็นหนี้ในระบบ โดยครัวเรือนที่มีหนี้ในระบบอย่างเดียวร้อยละ 91.7 และครัวเรือนที่มีหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบร้อยละ 3.7 สำหรับครัวเรือนที่มีหนี้้นอกระบบ อย่างเดียว มีเพียงร้อยละ 4.6 และพบว่าจำนวนเงินเฉลี่ยที่เป็นหนี้ในระบบ สูงกว่านอกระบบถึง 49 เท่า (159,816 บาท และ 3,271 บาท ตามลำดับ) โดยเพิ่มขึ้นจากปี 2554 ซึ่งหนี้ในระบบสูงกว่าหนี้้นอกระบบประมาณ 32 เท่า (130,930 บาท และ 3,970 บาท ตามลำดับ) (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557, น. 6)

อิทธิพลของการแสวงหาความสุขและความพอใจจากการบริโภคในสังคมไทยก่อให้เกิดการแสวงหาอย่างฉาบฉวย คือ ต้องการได้เงินเร็วด้วยการกู้ยืมมา นั่นหมายถึงการนำเงินที่จะได้ในอนาคตมาใช้จ่ายล่วงหน้า กระทั่งอนาคตที่จะมาอ่อนล้าลง เพราะเงินนี้ได้ลดน้อยลงทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ขัดสน แร้นแค้นยิ่งขึ้นไปอีก (สามารถ เติ้ระวงศ์, 2545, น. 13)

สรุปได้ว่า หนี้ครัวเรือนของคนไทยมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ เป็นปัญหาใหญ่ที่ทุกรัฐบาลต้องเร่งแก้ไข การเป็นหนี้จะมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชากรในประเทศ และระบบการบริหารจัดการทุกระบบ การเป็นหนี้ทำให้เกิดความทุกข์ หลักธรรมทางศาสนาเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เป็นหนี้สามารถมีความสุขในท่ามกลางของการเป็นหนี้ได้ เพราะทุกข์สุข คือ สภาวะธรรมที่เกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัยที่สอดคล้องสัมพันธ์กับหลักการทาง

พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ หลักไตรสิกขาและหลักโภควิภาค อริยสัจ อันเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความสมดุลของตัวของมนุษย์เองเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์การเข้าถึงความสุขของผู้ที่เป็นหนี้ตามหลักโภควิภาค เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจให้ชัดเจนในเรื่องของหนี้ยิ่งขึ้นและสามารถใช้การปฏิบัติตามหลักโภควิภาคให้เกิดความสุขได้อย่างถูกต้องตามแนวทางของพระพุทธศาสนาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้ทั่วไปที่ว่าด้วยเรื่องของหนี้
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การเข้าถึงความสุขของผู้เป็นหนี้ตามหลักโภควิภาค

วิธีการดำเนินวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบศึกษาข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- ศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิจากเอกสาร เช่น พระไตรปิฎก และคัมภีร์อรรถกถาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการจะศึกษา

- ศึกษาข้อมูลชั้นทุติยภูมิจากเอกสารและรายงานการวิจัย เช่น ข้อเขียนที่เป็นผลงานทางวิชาการของท่านผู้รู้ในทางพระพุทธศาสนา

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากแหล่งทั้งชั้นปฐมภูมิและชั้นทุติยภูมิข้างต้นมาวิเคราะห์ แล้วนำเสนอในรูปการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ประกอบกับพรรณนาแนวความคิดเห็นของผู้วิจัย แล้วสรุปผลของการศึกษาวิจัยและนำเสนอข้อมูลที่ได้มาแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. ความรู้ทั่วไปที่ว่าด้วยเรื่องของหนี้

หนี้ตามหลักกฎหมาย คือ ความผูกพันกันทางกฎหมายของบุคคล สองฝ่าย คือ ฝ่ายเจ้าหนี้กับฝ่ายลูกหนี้ ซึ่งเจ้าหนี้มีสิทธิที่จะให้ลูกหนี้ กระทำ ละเว้นการกระทำ และโอนทรัพย์สินให้แก่ฝ่ายของตน ซึ่งหน้าที่นั่นก็คือ การปฏิบัติชำระหนี้นั่นเอง ตามความเข้าใจของคนทั่วไปแบ่งหนี้เงินกู้เป็น 2 ประเภท คือ หนี้ในระบบและหนี้นอกระบบ ส่วนหนี้ตามหลักพุทธศาสนา ได้แบ่งเป็นหนี้ตามความในหลักอริยสัจ และหนี้ตามหลักจริยธรรม ซึ่งมี 4 อย่าง คือ หนี้ชีวิต หนี้บุญคุณ หนี้กรรม และหนี้ทรัพย์สินเงินทอง

พระพุทธเจ้าได้ตรัสเปรียบเทียบเป็นบุคคลาธิฐานเรื่องความทุกข์ของผู้บริโภคคามไว้ว่า คนจน ย่อมกู้หนี้ การกู้หนี้ก็เป็นทุกข์ และคนไม่มีศรัทธาในกุศลธรรม ไม่มีหิริในกุศลธรรม ไม่มีโอตตปเปในกุศลธรรม ไม่มีวิริยะในกุศลธรรม ไม่มีปัญญาในกุศลธรรม เรียกว่า คนจนในอริยวินัย เมื่อไม่มีกุศลธรรมเหล่านี้ ย่อมทำความชั่ว ทางกาย วาจา ใจ การทำความชั่วเช่นนี้ เป็นการกู้หนี้

2. วิเคราะห์การเข้าถึงความสุขของผู้เป็นหนี้ตามหลักโภควิภาค

หลักการของโภควิภาคมีปรากฏอยู่ในสังคัลลสูตร เริ่มจากการที่พระพุทธเจ้าได้แสดงความหมายในการให้วิทิต 6 ตามหลักธรรมวินัย ให้แก่ สังคัลลภมาณพได้เข้าใจ และก่อนหน้านั้น ยังมีปรากฏในเรื่องของการใช้สอยบริโภค เสนาสนะ และ การคลัง เช่น พระพุทธเจ้า ได้แต่งตั้งพระอานนตขึ้นทำหน้าที่บริหารจัดการโภค

ทรัพย์ เป็นต้น ซึ่งหลักการของโภควิภาค คือ การแบ่งทรัพย์หรือการจัดการบริหารทรัพย์สมบัติที่หามาได้ออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนหนึ่งสำหรับใช้เลี้ยงชีวิตของตนเอง ครอบครัวและญาติมิตรให้มีความสุขคิดเป็นร้อยละ 25 อีกหนึ่งส่วนสำหรับเก็บไว้ใช้ในยามจำเป็น เช่น เกิดทุกข์ภัย โจรภัย อุทกภัย ราชภัย อัคคีภัย หรือการได้รับเหตุอันไม่คาดฝันเช่นเกิดอันตรายต่างๆ เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 25 และอีกสองส่วนสำหรับการลงทุนเพื่อทำให้ทรัพย์งอกเงย เพิ่มพูนขึ้นมามีคิดเป็นร้อยละ 50 เมื่อรวมกันแล้วทั้งหมดก็เป็นร้อยละ 100 พอดี ส่วนวิธีการเพื่อเข้าถึงความสุขความสุขของผู้เป็นหนี้ สรุปความได้ว่า (1) การใช้ทรัพย์ส่วนที่ 1 ให้มีการวางแผนการใช้ที่พอดี พอประมาณ ด้วยวิธีการตระหนักรู้และมองเห็นด้วยปัญญาว่ามุ่งที่จะใช้จ่ายทรัพย์เพื่อให้เกิดคุณภาพหรือประโยชน์แก่ชีวิตอย่างแท้จริง โดยใช้หลักสันโดษ 3 เข้ามาส่งเสริมแนวปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุข (2) การใช้ทรัพย์ส่วนที่ 2 ต้องมีการใช้จ่ายอย่างประหยัดเพราะการใช้จ่ายอย่างประหยัดทำให้มีเงินเหลือเก็บทำให้สามารถเก็บออมเงินไว้ใช้ได้ให้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต และใช้หลักจักร 4 มาสนับสนุนแนวการปฏิบัติตน (3) การใช้ทรัพย์ส่วนที่ 3,4 การลงทุนเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะทำให้ทรัพย์เพิ่มพูนขึ้น พระพุทธศาสนายังมีหลักธรรมของนักแสวงหาหรือนักลงทุนที่ดี เรียกว่า ปาปนิกรรม คือ จักขุมา มิวีสัยทัศนดี วฐุโร มีความชัดเจนในธุรกิจดี และนิสสยสัมปโน มีความพร้อมเรื่องเงินทุนและปัจจัยการผลิต หลักธรรมที่ส่งเสริมให้การลงทุนที่จะทำให้ได้รับผลดีและเกิดความสุขได้ คือ หลักกสิกรรมมีกตลประโยชน์ 4

ดังนั้นการบริหารการเงินตามหลัก โภควิภาค 4 จะทำให้เกิดคุณค่าต่อชีวิต เป็นประโยชน์ทั้งในปัจจุบันคือประโยชน์เพื่อตนเอง ครอบครัว ญาติมิตรสหายและประโยชน์ในอนาคตดังนี้ (1) ประโยชน์ในระดับกสิกรรมมีกตล คือประโยชน์ในปัจจุบันหรือประโยชน์สำหรับตนเอง ครอบครัว เมื่อปฏิบัติได้ตามหลักของโภควิภาคตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้ว ย่อมไม่ประสบปัญหาด้านการเงิน หรือผู้ที่กำลังมีความทุกข์จากการเป็นหนี้ ก็จะทำให้การใช้ชีวิตดำเนินไปสู่เส้นทางแห่งความสุขได้ (2) ประโยชน์ในระดับ สัมปรายิกตล คือประโยชน์ในอนาคตหรือในภายภาคหน้าเมื่อปัจจุบันไม่ประสบปัญหาด้านการเงิน การดำเนินชีวิตในอนาคตย่อมมีหลักประกันว่าจะไม่ประสบกับปัญหาที่ไม่คาดคิด หรือเมื่อประสบกับปัญหาที่ไม่คาดคิดย่อมมีวิธีแก้ไขไปได้ด้วยดีเพราะได้วางแผนเตรียมพร้อมไว้แล้ว ซึ่งผลจะส่งผลดีต่อสังคมในที่สุด

อภิปรายผล

ความรู้ทั่วไปที่ว่าด้วยเรื่องของหนี้ พบว่า หนี้ตามหลักกฎหมาย คือ ความผูกพันกันทางกฎหมายของบุคคล สองฝ่าย คือ ฝ่ายเจ้าหนี้กับฝ่ายลูกหนี้ ซึ่งเจ้าหนี้มีสิทธิที่จะให้ลูกหนี้ กระทำ ละเว้นการกระทำ และโอนทรัพย์สินให้แก่ฝ่ายของตน ซึ่งหน้าที่นั้นก็คือ การปฏิบัติการชำระหนี้นั่นเอง ตามความเข้าใจของคนทั่วไปแบ่งหนี้เงินกู้เป็น 2 ประเภท คือ หนี้ในระบบและหนี้นอกระบบ ส่วนหนี้ตามหลักพุทธศาสนาได้แบ่งเป็นหนี้ตามความในหลัก อธิสุต และหนี้ตามหลักจริยธรรม ซึ่งมี 4 อย่าง คือ หนี้ชีวิต หนี้บุญคุณ หนี้กรรม และหนี้ทรัพย์สินเงินทอง ซึ่งสอดคล้องกับ จิต เศรษฐบุตร (2541, น. 24) ให้คำจำกัดความว่า หนี้ เป็นนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองฝ่าย ซึ่งฝ่ายหนึ่งต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งให้อีกฝ่ายหนึ่ง การกระทำแบ่งเป็น 3 ชนิด คือ (1) กระทำ (2) ละเว้นการกระทำ และ (3) การโอนทรัพย์สิน

วิเคราะห์การเข้าถึงความสุขของผู้เป็นหนี้ตามหลักโภควิภาค พบว่า วิธีการเข้าถึงความสุขของผู้เป็นหนี้ตามหลักโภควิภาค (1) การใช้จ่ายทรัพย์ ให้มีการวางแผนการใช้อย่างพอประมาณ มองเห็นคุณค่าด้วยปัญญาว่าเพื่อให้เกิดคุณภาพหรือประโยชน์แก่ชีวิตอย่างแท้จริง โดยใช้หลักสันโดษ 3 มาสนับสนุนแนวปฏิบัติ (2) การออมทรัพย์ ต้องมีการใช้จ่ายอย่างประหยัดเพราะการใช้จ่ายอย่างประหยัดทำให้มีเงินเหลือเก็บทำให้สามารถเก็บออมเงินไว้ใช้ได้ให้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต และใช้หลักจักร 4 มาสนับสนุนแนวการปฏิบัติตน (3) การลงทุน ใช้ทรัพย์ส่วนที่ 3,4 เพื่อการลงทุน จะทำให้ทรัพย์เพิ่มพูนขึ้น พระพุทธศาสนายังมีหลักปาปนิ

กรรม สำหรับนักลงทุนที่ดี คือ จักขุมา มีวิสัยทัศน์ดี วิรูโร มีความชัดเจนในธุรกิจดี และนิสสยสัมปันโน มีความพร้อมเรื่องเงินทุนและปัจจัยการผลิต และใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4 มาส่งเสริมให้การลงทุน จะทำให้ได้รับผลสำเร็จและเกิดความสุขในชีวิตได้ในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2545, น. 36) กล่าวว่า การรู้จักความพอดี พอประมาณ (มัตตัญญูตา) ในการบริโภคหรือใช้จ่ายทรัพย์จะเป็นระดับที่ คุณภาพชีวิตกับความพึงพอใจ (ความสุข) มาบรรจบกัน ด้วยวิธีการตระหนักรู้และมองเห็นด้วยปัญญาว่ามุ่งที่จะ ใช้จ่ายทรัพย์เพื่อให้เกิดคุณภาพหรือประโยชน์แก่ชีวิตอย่างแท้จริง หรือก็คือการพิจารณามุ่งแสพ “คุณค่าแท้” คือ คุณค่าที่สนองความต้องการคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นการคิดถึงแก่นหรือคุณประโยชน์ที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลาย เช่น อาหารมีคุณค่าที่แท้จริงอยู่ที่การหล่อเลี้ยงให้สุขภาพร่างกายแข็งแรงมีกำลังในการทำหน้าที่การงาน เสื้อผ้ามีคุณค่าอยู่ที่การป้องกันความร้อนหนาว แผลง เป็นต้น ต่างจาก “คุณค่าเทียม” คือ คุณค่าเพื่อสนองความอยากแสพสิ่งปรนเปรอตนหรือตัณหาที่ไม่จำกัด

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

หนี้ตามหลักกฎหมาย คือ ความผูกพันทางกฎหมายของบุคคล สองฝ่าย คือ ฝ่ายเจ้าหนี้กับฝ่ายลูกหนี้ ซึ่งเจ้าหนี้มีสิทธิที่จะให้ลูกหนี้ กระทำ ละเว้นการกระทำ และโอนทรัพย์สินให้แก่ฝ่ายของตน ซึ่งหน้าที่นี้ก็คือการปฏิบัติการชำระหนี้นั่นเอง ตามความเข้าใจของคนทั่วไปแบ่งหนี้เงินกู้เป็น 2 ประเภท คือ หนี้ในระบบและหนี้นอกระบบ ส่วนหนี้ตามหลักพุทธศาสนา ได้แบ่งเป็นหนี้ตามความในหลัก อธิสสูตร และหนี้ตามหลักจริยธรรม ซึ่งมี 4 อย่าง คือ หนี้ชีวิต หนี้บุญคุณ หนี้กรรม และ หนี้ทรัพย์สินเงินทอง

วิธีการเข้าถึงความสุขของผู้เป็นหนี้ตามหลักโศกวิทยา (1) การใช้จ่ายทรัพย์ ให้มีการวางแผนการใช้อย่างพอประมาณ มองเห็นคุณค่าด้วยปัญญาว่าเพื่อให้เกิดคุณภาพหรือประโยชน์แก่ชีวิตอย่างแท้จริง โดยใช้หลักสันโดษ 3 มาสนับสนุนแนวปฏิบัติ (2) การออมทรัพย์ ต้องมีการใช้จ่ายอย่างประหยัดเพราะการใช้จ่ายอย่างประหยัดทำให้มีเงินเหลือเก็บทำให้สามารถเก็บออมเงินไว้ใช้ได้ให้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต และใช้หลักจักร 4 มาสนับสนุนแนวการปฏิบัติตน (3) การลงทุน ใช้ทรัพย์ส่วนที่ 3,4 เพื่อการลงทุน จะทำให้ทรัพย์เพิ่มพูนขึ้น พระพุทธศาสนายังมีหลักปาปนิกรรม สำหรับนักลงทุนที่ดี คือ จักขุมา มีวิสัยทัศน์ดี วิรูโร มีความชัดเจนในธุรกิจดี และนิสสยสัมปันโน มีความพร้อมเรื่องเงินทุนและปัจจัยการผลิต และใช้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4 มาส่งเสริมให้การลงทุน จะทำให้ได้รับผลสำเร็จและเกิดความสุขในชีวิตได้ในที่สุด

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาครัฐ ควรกำหนดนโยบายหรือมาตรการต่างๆ ที่เป็นบทลงโทษให้เด็ดขาด ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องของหนี้และการกู้ยืม เช่น จัดหา และให้บริการแหล่งเงินทุนที่เป็นธรรมแก่ประชาชน บังคับใช้กฎหมายระเบียบ ข้อบังคับ ที่ว่าด้วยเรื่องหนี้และการกู้ยืมอย่างเป็นธรรม ดังที่ปรากฏให้เห็นกันบ่อยครั้ง จำพวกธุรกิจที่ปล่อยเงินกู้ จนสร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชน หรือพวกที่ค้าขายสิ่งผิดกฎหมาย ค้าขายยาเสพติด ธุรกิจที่เอารัดเอาเปรียบแรงงาน เป็นต้น พร้อมทั้งนำเสนอออกสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ แผ่นพับ หนังสือคู่มือ เพื่อให้ได้รับทราบกันอย่างทั่วถึง ขณะเดียวกันคณะสงฆ์และองค์กรภาคเอกชนควรร่วมกันรณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินชีวิตตามหลักของไตรสิกขา และหลักโศกวิทยา ที่เป็นหลักปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้จ่ายทรัพย์ที่ถูกต้องหรือยกย่องคุณงามความดีของผู้ที่ประกอบอาชีพด้วยความสุจริต และใช้จ่ายทรัพย์ของตนเพื่อบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม เพื่อให้เป็นแบบอย่างคนดีที่สังคมควรปฏิบัติตาม

2.2 ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาความสุขของการจัดเศรษฐกิจครัวเรือน ตามหลักพุทธธรรมเรื่องโภควิภาคของชาวพุทธในสังคมไทย
2. ควรศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการแก้ปัญหาหนี้สินของเกษตรกร ในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เอกสารอ้างอิง

- จิต เศรษฐบุตร. (2541). *หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้*. (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธรรมปราโมทย์ (2535). *สุขกายสุขใจ : ในสังคมที่วุ่นวาย*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). *เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เมตตาธม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *คติธรรมแห่งชีวิต*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระไพศาล วิสาโล. (2553). *ก้าวสู่ชีวิตใหม่ สุขใจในร่มธรรม*. นนทบุรี: ปี มีเดีย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สามารถ เตจ๊ะวงศ์. (2545). *ค่านิยมและพฤติกรรมในการดำรงชีวิตของข้าราชการครูที่มีหนี้สิน*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). *สรุปผลที่สำคัญการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2556*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติสังคม.

การบูชาพระธาตุเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

THE WORSHIP OF THE BUDDHA'S RELICS AND STUPA IN BUDDHIST SCRIPTURE

พระครูพิมลธรรมมาภรณ์ (ศรีจันทร์กำ)¹PhrakhruPimondhammaporn (Srichankam)¹¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author e-mail: phrakhru.pimon@outlook.com

Received: 5 August 2020; Revised: 20 September 2020; Accepted: 25 November 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพระธาตุเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา 2) ศึกษาการบูชาพระธาตุเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า พระธาตุเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ สิ่งก่อสร้างเป็นทรงสูง มียอดแหลม ซึ่งก่อไว้สำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือ พระอัฐิธาตุ (กระดูก) ของพระพุทธเจ้า เพื่อเป็นที่ระลึกการแก่การไปกราบสักการบูชาที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ พระเจดีย์ในพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ (1) พระธาตุเจดีย์ (2) ธรรมเจดีย์ (3) อุเทสิกเจดีย์ (4) บริโภคเจดีย์ ความสำคัญของพระธาตุเจดีย์คือเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุและเป็นสังเวชนียสถาน

การบูชาพระธาตุเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ การแสดงความเคารพนับถือหรือสักการะต่อพระพุทธเจ้า พระสงฆ์ และพระธรรม อันเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าต่อชีวิต เป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาในสิ่งที่ตนเคารพนับถือ ด้วยสิ่งของบ้าง ด้วยการแสดงออกบ้าง ความสำคัญของการบูชา เป็นลักษณะของการยกย่องเชิดชูด้วยความบริสุทธิ์ใจ แสดงถึงคุณความดี การบูชาจึงเป็นสิ่งที่ทุกคนควรปฏิบัติต่อกัน เป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน สอนให้มนุษย์ทำการบูชาบุคคลที่ควรบูชาและวัตถุที่ควร ครอบบูชาพระรัตนตรัยยึดมั่นในคุณพระรัตนตรัยเป็นหลัก คุณค่าของการบูชาพระธาตุเจดีย์ มีดังนี้ (1) เป็นที่สักการะเคารพในฐานะถาวรวัตถุ (2) เป็นศูนย์รวมใจของชาวพุทธ (3) เป็นที่แสวงบุญและสักการะเคารพ (4) เป็นสัญลักษณ์การทูลบารุงและสืบทอดพระพุทธศาสนา (5) เป็นปูชนียสถานโบราณวัตถุของชาวพุทธ คุณค่าการบูชาเป็นเหตุให้เกิดขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ แสดงออกถึงการบูชาทางกาย วาจา และทางใจ เพราะทำให้ผู้ที่ทำการบูชาสักการะพระธาตุเจดีย์ได้รับความสุขกายสบายใจอยู่เสมอ

คำสำคัญ:

การบูชา,
พระธาตุเจดีย์,
คัมภีร์พระพุทธศาสนา

ABSTRACT

The objectives of this research article were to study: 1) the Buddha's relics and Stupa in the Buddhist scripture, and 2) worshipping the Buddha's relics and Stupa in the Buddhist scripture. This research was conducted based on Documentary Research Methodology and concluded with descriptive analysis.

The result of the study found that: The Buddha's relics and Stupa in the Buddhist scripture had was a tall spire containing the Buddha's relics or Atthidhatu (ash) for the memorial, worship and the center of public mind. The Buddhist pagoda was divided into four types: (1) Thatchedi, (2) Thammachedi, (3) udesikachedi and (4) Paribhoca Chedi. The importance of Thatchedi are a place of containing the Buddha's relics and the memorial building.

To worship Thatchedi in the Buddhist scripture was to present great respect to the Buddha, Sangha and Dhamma which had great value for life. It was the presentation of faith in the respected thing by means of things or the self-presentation. The importance of worship was a symbol of great respect and goodness from mind. The worship was important in a way that all persons should do it for each other. It was also a way of proceeding Buddhism further, instructing people to worship whatever they should do. The value of worshipping Thatchedi was (1) the respected place as the stable thing, (2) the center of the Buddhists' faith, (3) a place for making merit and worship, (4) a symbol of supporting and proceeding Buddhism and (5) the ancient thing for all Buddhists. The value of worship caused the rite, ceremonies, culture, presentation of worship through a body, speech and mind because it made worshipers get happy continuously.

Keywords:

*The Worship,
The Buddha's Relics
and Stupa,
Buddhist Scripture*

บทนำ

การบูชาเป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา ที่สอนให้รู้จักบูชากราบไหว้บุคคลที่ควรบูชา สิ่งต่างๆ ที่ควรบูชา ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ปุชา จ ปุชนียานํ เอตมมงฺคละมุตฺตมํ แปลว่า การบูชาบุคคลที่ควรบูชาเป็นมงคลอย่างสูงสุด (ขุ.ขุ. (ไทย) 25/9/8) มนุษย์มีการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคม อาศัยอยู่บนโลกใบนี้ มีความเชื่อมีแนวความคิด ความเคยชิน ถ่ายทอดกันเป็นความรู้สึกให้กันและกัน จนกลายมาเป็นประเพณีสืบทอดกันต่อมา มนุษย์ทุกตัวตนมีสัญชาตญาณในการกลัวภัย อันตรายที่จะเกิดแก่ตนเอง ทรัพย์สินของตน เมื่อมีภัยอันตรายอันน่าสะพรึงกลัวเกิดขึ้น จึงเกิดมีความสะทกสะท้านลงใจ เพื่อความปลอดภัยในชีวิต เป็น

เหตุให้เกิดความเชื่อผีसांग นางไม้ เทวดา มีการบูชา อ้อนวอนเพื่อหวังให้ป้องกันรักษา ให้เกิดความปลอดภัย การอ้อนวอนบูชาเจ้าป่าเจ้าเขา ซึ่งเชื่อกันว่า มีเทวดาอยู่ทั่วไป (พระอริยานวัตร เหมอาจารย์เถระ, 2536, น. 5) ให้ปกป้องรักษาเพื่อที่ตนเองจะได้ปลอดภัยจากอันตรายต่างๆ มีการบูชากราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้าใจว่ามีอำนาจเหนือตน ให้ลดบันดาลสิ่งที่ตัวเองปรารถนาบ้าง การบูชาจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ จนก่อให้เกิดความเชื่อและศาสนา ที่ใครไม่ควรลบหลู่ดูหมิ่น เพื่อเป็นการให้รู้คุณค่าของบุคคลหรือสิ่งของที่เรากำลังเกี่ยวข้องด้วย เพื่อให้มองเห็นคุณค่าความดีความสำคัญ และการปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นตามความเหมาะสมได้ด้วยความจริงใจ ทั้งจะก่อให้เกิดแนวทางการปฏิบัติต่อกันในทางที่ดีของสังคม ทั้งสามรรถที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วย ดังนั้น การบูชาจึงถือว่าเป็นหลักธรรมที่สำคัญอีกข้อหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา และเป็นมงคลสูงสุดอย่างหนึ่งในชีวิตของทุกคน (พระมหาหมวด สุภคณโม, 2547, น. 1)

พระพุทธเจ้าก่อนที่จะปรินิพพาน ได้ตรัสถึงคนที่ควรบูชา สิ่งทีควรบูชาตลอดจนวิธีการบูชา เพื่อเป็นแนวทางสำหรับปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับคนที่ทำการบูชา ในสภาพสังคมปัจจุบัน การบูชาเริ่มเปลี่ยนไปจากเดิมมาก คือ แทนที่จะบูชาเหมือนสมัยก่อน ที่มุ่งถึงการขอความเห็นอกเห็นใจ แต่กลับเป็นการขอร้องอ้อนวอนให้ช่วยเหลือ ให้มีโชคลาภวาสนาบ้าง ให้หายจากโรคไข้เจ็บบ้าง มุ่งผลเพียงรอรอภินิหารจากสิ่งที่ตนบูชาหรือที่ตนบูชาเท่านั้น อันเป็นผลให้เข้าใจถึงเนื้อแท้ของการบูชาอย่างแท้จริง การบูชาที่ถูกต่องั้นย่อมเป็นผลให้กระทำการบูชาด้วยความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ความเจริญ ความเป็นสุข เพราะผลของการบูชานั้นเอง ท่านเรียกว่า มงคล คือ ความดีงาม ส่วนการบูชาการกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นตัว บางทีก็เป็นผีसांग เทวดา ซึ่งเป็นโอปปาติกะ ถ้าเป็นกลุ่มนิสัยไม่ดี หากใครไปบนบานศาลกล่าว ตกลงอะไรกับเขาไปแล้วไม่ทำตามสัญญา ก็อาจจะทำให้พวกนี้โกรธและทำร้ายได้ แต่ก็มีน้อยมาก นอกจากจะตาไม่ดีเท่านั้น ส่วนโอปปาติกะอีกกลุ่ม คือ พวกจิตใจสูง มีพรหมวิหารธรรม ไม่ทำร้ายใครแม้ใครจะผิดสัญญา ก็ไม่ทำร้ายให้ผลร้ายกับใคร เพราะฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่ามนุษย์ตั้งแต่โบราณมีความกลัวภัยที่เกิดจากธรรมชาติ เข้าใจว่ามีอิทธิพลเหนือตนเองนั้นจะสามารถช่วยเหลือให้พ้นภัยได้ และสามารถทำให้ตนเองประสบกับความโชคดีด้วย จากความเชื่อดังกล่าวได้พัฒนามาโดยลำดับซึ่งพระพุทธศาสนาก็มองในเรื่องนี้ว่า หากบูชาถูกต้องย่อมได้มงคล คือ บุคคลทีควรบูชา สิ่งทีควรบูชา เมื่อบูชาถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ย่อมได้ความเจริญแก่ชีวิต แต่สภาพสังคมปัจจุบัน เปลี่ยนแปลงไปมาก การบูชาเริ่มมีแนวโน้มเปลี่ยนไปจากเดิม (พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนยงค์), 2550, น. 2) นิยมบูชาแบบขอร้องอ้อนวอนขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนบูชาให้ช่วยเหลือโดยวิธีต่างๆ

อย่างไรก็ตาม ในสังคมของมนุษย์นั้น ย่อมมีการอยู่รวมกันอย่างเป็นกลุ่มก้อนหรือเป็นสังคม อาศัยอยู่บนโลกใบนี้ ต่างก็มีความเชื่อมีแนวความคิด ความเคยชิน ถ่ายทอดกันเป็นความรู้สึกให้กันและกัน จนกลายมาเป็นประเพณีสืบทอดกันต่อมา มนุษย์จึงสัญชาตญาณในการกลัวภัย อันตรายที่จะเกิดแก่ตน เมื่อมีภัยอันตรายที่น่าสะพรึงกลัวเกิดขึ้น จึงเกิดความสะทกสะท้านลงเลใจเพื่อความปลอดภัยในชีวิต อันเป็นเหตุให้เกิดความเชื่อผีसांग นางไม้ เทวดา มีการบูชา อ้อนวอนเพื่อหวังให้ป้องกันรักษา ให้เกิดความปลอดภัยการอ้อนวอนบูชาเจ้าป่าเจ้าเขา ซึ่งเชื่อกันว่า มีเทวดาอยู่ทั่วไปให้ปกป้องรักษาเพื่อที่ตนจะได้ปลอดภัยจากอันตรายต่างๆ จนเกิด การบูชากราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้าใจว่ามีอำนาจเหนือตน ให้ลดบันดาลสิ่งที่ตัวเองปรารถนาบ้าง การบูชาจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ จนก่อให้เกิดความเชื่อและศาสนา ที่ใครไม่ควรลบหลู่ดูหมิ่นการบูชาเป็นหลักธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา ที่สอนให้รู้จักบูชากราบไหว้บุคคลทีควรบูชา สิ่งต่างๆ ทีควรบูชา เพื่อเป็นการให้รู้คุณค่าของบุคคลหรือสิ่งของที่ตนบูชาด้วย ผู้วิจัย จึงสนใจที่จะศึกษาการบูชาพระธาตุเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาพระธาตุเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และเพื่อศึกษาการบูชาพระธาตุเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เพื่อเป็นแนวปฏิบัติที่เหมาะสมแก่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป จนสืบทอด

ประเพณีสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ประเทศชาติ สังคม และวงวิชาการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพระธาตุเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาการบูชาพระธาตุเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

วิธีการดำเนินวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบศึกษาข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- ศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิจากเอกสาร เช่น พระไตรปิฎก และคัมภีร์อรรถกถาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการจะศึกษา

- ศึกษาข้อมูลชั้นทุติยภูมิจากเอกสารและรายงานการวิจัย เช่น งานเขียนที่เป็นผลงานทางวิชาการของท่านผู้รู้ในทางพระพุทธศาสนา

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากแหล่งทั้งสองข้างต้นมาวิเคราะห์ แล้วนำเสนอในรูปการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ประกอบกับพรรณนาแนวความคิดเห็นของผู้วิจัย แล้วสรุปผลของการศึกษาวิจัย และนำเสนอข้อมูลที่ได้มาแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. พระธาตุเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

พระธาตุเจดีย์ หมายถึง สิ่งก่อสร้างหรือสถาปัตยกรรมที่อันเป็นสิ่งก่อสร้างเป็นทรงสูง มียอดแหลม ซึ่งก่อไว้สำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปหรือเพื่อเป็นที่ระลึก เพื่อควรแก่การไปกราบสักการบูชา โดยยกเอาสิ่งที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ เจดีย์ที่มีความหมายตรงกับสถูป ก็คือ เจดีย์ประเภทธาตุเจดีย์ ซึ่งมีลักษณะเป็นสิ่งก่อสร้างในทางสถาปัตยกรรมเหมือนกับสถูป ดังนั้นสถูปกับเจดีย์ที่เป็นธาตุเจดีย์จึงใช้เรียกแทนกันได้ พระอรรถกถาจารย์ได้แบ่งประเภทของพระเจดีย์ในพระพุทธศาสนาออกเป็น 4 ประเภทคือ (1) พระธาตุเจดีย์ (2) ธรรมเจดีย์ (3) อุเทสิกเจดีย์ (4) บริโภคเจดีย์ พระธาตุเจดีย์นั้นในแต่ละยุคแต่ละสมัย ชาวเมืองได้มีการเคารพกราบไหว้ และนับถือพระเจดีย์ประเภทต่างๆ ที่แตกต่างกันตามกาลเวลาโดยแบ่งเป็นยุคสมัย เมื่อพระพุทธองค์ปรินิพพานแล้ว เหล่าพุทธบริษัทสาวกของพระองค์ได้บรรจุสิ่งที่เนื่องด้วยพระพุทธองค์ไว้เป็นพระเจดีย์ที่เคารพกราบไหว้ พระธาตุเจดีย์ เป็นเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าและพระสาวก ธรรมเจดีย์ เป็นเจดีย์ที่บรรจุพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า อุเทสิกเจดีย์ เป็นเจดีย์ที่สร้างค้อมหรือบรรจุใส่ บริโภคเจดีย์ เป็นเจดีย์ที่บรรจุใส่ หรือสร้างค้อม หรือบรรจุสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคยใช้สอย ในมหาปรินิพพานสูตร กล่าวถึงเหตุการณ์ต่างๆ ในการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าออกเป็น 8 ส่วนเท่าๆ ในพระคัมภีร์ฎปวงค์มีรายละเอียดของเหตุการณ์ต่างๆ ในการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้ามากกว่า และกล่าวอ้างไปทางเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์เช่นตอนที่ ท้าวสักกะจอมเทพ

ทรงหยิบเอาพระเขี้ยวแก้วจากผ้าโพกศีรษะของโพนพราหมณ์อัญเชิญไปบรรจุในผอบทองคำ แล้วนำขึ้นสวรรค์ประดิษฐานไว้ที่พระจุฬามณีเจดีย์

พระบรมสารีริกธาตุ หมายถึง พระอัฐิธาตุ (กระดูก) ของพระพุทธเจ้า พระผู้เป็นเลิศ ประเสริฐยิ่ง ระบุชื่อกระดูกส่วนนั้นๆ เช่น พระท้าวธาตุ เป็นต้น ประเภทของพระบรมสารีริกธาตุ คือ (1) พระบรมสารีริกธาตุที่แยกกระจายออกจากกัน เพื่อยังประโยชน์แก่มหาชนผู้นับถือ (2) พระบรมสารีริกธาตุที่ยังอยู่เป็นชิ้นสมบูรณ์ไม่แตกกระจายออกไป

ลักษณะของพระบรมสารีริกธาตุ มี 3 คุณลักษณะ คือ (1) มีรูปพรรณสัณฐานดุษณีสมถะผ่องแผ้ว ผักกาดรวมทั้งสีสน (2) มีรูปพรรณสัณฐานดุษณีสมถะผ่องแผ้ว มีผิวขาวนวล (3) มีรูปพรรณสัณฐานดุษณีสมถะผ่องแผ้ว (แก้วเหลือง) และมีสีเหลืองดอกพิกุล ส่วนการแผ่ของพระบรมสารีริกธาตุไปยังประเทศต่างๆ เช่น ชาวพุทธศรีลังการู้ว่าพระบรมสารีริกธาตุนั้น มีความสำคัญยิ่ง เป็นมิ่งมงคลเท่ากับพระพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่ในลังกาทีเดียว ชาวพุทธไทยส่วนใหญ่นับถือพระบรมสารีริกธาตุเป็นปูชนียวัตถุและวัตถุมงคลที่สำคัญยิ่ง เป็นเครื่องส่งเสริมกำลังใจ โดยยึดเอาวัตถุมงคลที่อยู่ในสิ่งนั้นๆ

สำหรับความสำคัญของพระธาตุเจดีย์จึงมีประเด็นต่างๆ คือ (1) เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระธาตุเจดีย์จำนวนมากที่สร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุนั้นมีความสำคัญยิ่งต่อพุทธศาสนิกชน เปรียบเหมือนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้ารวมถึงพระธรรมของพระองค์ซึ่งจะเป็นเมล็ดพันธุ์ที่นำความมีชีวิตกลับมาสู่สิ่งก่อสร้าง นอกจากนี้พุทธศาสนิกชนยังเชื่อว่า การมีจิตศรัทธาบูชาองค์สถูปเจดีย์ที่จะนำมาซึ่งความสุขแก่ชนเหล่านั้น (2) เป็นสังเวชนียสถาน ในมหาปริณิพพานสูตรกำหนดสถานที่ 4 แห่ง เป็นสังเวชนียสถานเมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้ว ได้แก่ สถานที่ ประสูติ ตรัสรู้ แสดงพระปฐมเทศนา ปริณิพพาน สังเวชนียสถานทั้ง 4 แห่งนี้ ใช้เป็นที่ระลึกถึงพระพุทธเจ้า นอกจากนี้ยังมีสถานที่อีก 4 แห่งสำหรับชาวพุทธผู้จาริกแสวงบุญอีกด้วย สำหรับการสร้างสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุนั้นเป็นพุทธประสงค์ของพระพุทธเจ้าโดยตรง ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงตรัสกับพระอานนท์ให้สร้างสถูปไว้ที่ทางใหญ่สี่แพร่ง นอกจากนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสเกี่ยวกับสังเวชนียสถาน 4 แห่ง ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูเพื่อระลึกถึงพระพุทธองค์ หลังจากพระพุทธองค์ดับขันธปรินิพพานแล้ว

2. การบูชาพระธาตุเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

การบูชา หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงความเคารพนับถือหรือสักการะบุคคลผู้ทรงคุณธรรม เช่น พระพุทธเจ้า พระสงฆ์ และพระธรรมวินัย อันเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าต่อชีวิต เป็นการบูชาที่แสดงออกถึงความศรัทธาในสิ่งที่ตนเคารพนับถือ ด้วยสิ่งของบ้าง ด้วยการแสดงออกบ้าง ความสำคัญของการบูชา เป็นลักษณะของการยกย่องเชิดชูด้วยความบริสุทธิ์ใจ เป็นหลักธรรมที่สำคัญอีกข้อหนึ่งในการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นการยอมรับนับถือคนดีคุณความดีของคนอื่นแล้วทำการบูชา การบูชาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เป็นการแสดงถึงคุณความดีการบูชาจึงเป็นสิ่งที่ทุกคนควรปฏิบัติต่อกัน การบูชาเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน การบูชาเกิดจากความเชื่อของมนุษย์ที่เห็นธรรมชาติ เช่น ดวงอาทิตย์ ให้แสงสว่างแก่โลกมีคุณประโยชน์ต่อมนุษย์ สัตว์ และพืช จึงคิดว่า สิ่งเหล่านี้เป็นเทพเจ้าผู้ให้ หรือผู้สร้างขึ้นมา เมื่อตนปรารถนาความสุข หรือความสำเร็จ จึงบูชาอ่อนน้อม จากความเชื่อดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์ทั้งในอดีตและปัจจุบันได้ยึดถือปฏิบัติจนกลายมาเป็นศรัทธาที่มีอิทธิพลอยู่ในจิตใจของมนุษย์เรื่อยมา

พระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์เชื่อในเรื่องการกระทำของตนเอง ทั้งกรรมดี กรรมชั่ว เป็นผลให้มนุษย์ได้รับผลจากการกระทำของตนทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว เพราะสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด เป็นต้น สอนให้มนุษย์ทำการบูชาบุคคลที่ควรบูชาและวัตถุที่ควร บูชาบูชาพระรัตนตรียึดมั่นในคุณพระรัตนตรียเป็นหลัก เพราะแม้แต่พระพุทธองค์ยังทรงบูชาสักการะนับถือและเคารพต่อ

พระธรรมและพระสงฆ์หรือแม้แต่สถานที่สำคัญๆ เช่น สังฆนิยสถานคือสถานที่อันเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวชใจ 4 ตำบล คือ สถานที่ที่เถาตประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และปรินิพพาน สถูปเจดีย์ นั้นชื่อว่า “ปูชนียสถาน” หรือสิ่งที่ควรบูชา ชื่อว่า “ปูชนียวัตถุ” ทั้ง 2 ประการรวมเรียกว่า “เจดีย์” ได้แก่ พระธาตุเจดีย์ คือ สถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ รวมทั้งบรรจุพระธาตุต่างๆ พระธาตุส่วนอื่นๆ ของพระพุทธเจ้า (นอกจากพระอัฐธาตุ) ได้แก่ พระเกศาธาตุ (ธาตุเส้นผม) พระหทัยธาตุ (พระธาตุส่วนหัวใจ) พระนหารู (พระธาตุส่วนเอ็น) พระโลหิตธาตุ (พระธาตุส่วนโลหิต) พระบุพโพธาตุ (พระธาตุส่วนน้ำเหลือง) ฯลฯ

หลักการบูชาใหญ่ๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมีดังนี้ คือ (1) การบูชาพระพุทธเจ้าและความสำคัญของพระพุทธเจ้า (2) การบูชาพระธรรม และความสำคัญของพระธรรม (3) การบูชาพระสงฆ์และความสำคัญของพระสงฆ์ วิธีการบูชา มี 2 ประการ คือ (1) อามิสบูชาการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ (2) ปฏิบัติบูชาการบูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสอน

คุณค่าของการบูชาพระธาตุเจดีย์ มีดังนี้ (1) เป็นพระธาตุเจดีย์เป็นที่สักการะเคารพในฐานะถาวรวัตถุ/สถาน พระธาตุเจดีย์เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า เป็นสัญลักษณ์แห่งการเคารพ การนับถือ การกราบไหว้อันศักดิ์สิทธิ์ เพราะสิ่งที่บรรจุอยู่ข้างในพระเจดีย์ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าและพระอรหันตสาวกของพระพุทธเจ้า (2) เป็นพระธาตุเจดีย์เป็นศูนย์รวมใจของชาวพุทธ ปัจจุบันนี้เมื่อถึงเทศกาลไหว้พระธาตุเจดีย์ชาวพุทธทั่วไปก็พร้อมใจกันไปนมัสการพระธาตุเจดีย์ในการบำเพ็ญบุญไม่ได้ขาด (3) เป็นพระธาตุเจดีย์เป็นที่แสวงบุญและสักการะเคารพของประชาชนทั่วไป เพราะในทุกภูมิภาคของประเทศไทยทางวัดก็จะมีประเพณีการบูชาพระธาตุเจดีย์ในทุกๆ ปี (4) พระธาตุเจดีย์เป็นสัญลักษณ์การบำรุงและสืบทอดพระพุทธศาสนา เพราะในตำนานพระธาตุเจดีย์แทบทุกฉบับจะบรรยายถึงการบำรุงปฏิสังขรณ์พระธาตุเจดีย์และการสืบทอดพระพุทธศาสนา ในแต่ละสมัยของเจ้าผู้ครองนครทุกพระองค์ (5) เป็นพระธาตุเจดีย์เป็นปูชนียสถานโบราณวัตถุของชาวพุทธ เพราะตำนานพระธาตุเจดีย์ยังเป็นบันทึกประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้จารึกประเพณีพระพุทธศาสนาและขนบธรรมเนียมท้องถิ่นไว้อย่างทรงคุณค่า

คุณค่าทางจริยธรรมนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพราะการบูชาเป็นเหตุให้เกิดขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ มากมายในสังคมไทย เพราะมีการแสดงออกถึงการบูชา ทางกาย วาจา และทางใจ โดยการเรียนรู้จักบูชา สักการะ เคารพ บุคคลที่ควรบูชา มีพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ พระปัจเจกพระพุทธเจ้า ปิตามารดา ครูอาจารย์ พื้นฐานที่สำคัญในการสร้างความรู้สึกรัก จิตสำนึก ในการบูชาสักการะก็คือศีล และวินัย เมื่อทุกฝ่ายมีศีลและวินัยเป็นหลักปฏิบัติ เป็นเครื่องเตือนจิตใจ ย่อมทำให้รู้จักตระหนักถึงคุณค่าของตน ผู้อื่น และสิ่งอื่น อันเป็นการแสดงออกถึงการบูชา สักการะ เคารพนับถือ ให้เกียรติซึ่งกันและกันนั่นเอง

อภิปรายผล

จากการศึกษาพระธาตุเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่า พระธาตุเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ สิ่งก่อสร้างเป็นทรงสูง มียอดแหลม ซึ่งก่อไว้สำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือพระอัฐธาตุ (กระดูก) ของพระพุทธเจ้า เพื่อเป็นที่ระลึกควรแก่การไปกราบสักการะบูชาที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ พระเจดีย์ในพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ (1) พระธาตุเจดีย์ (2) ธรรมเจดีย์ (3) อุเทสิกเจดีย์ (4) บริโภคเจดีย์ ความสำคัญของพระธาตุเจดีย์จึงมีประเด็นต่าง ๆ คือ (1) เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ (2) เป็นสังฆนิยสถาน ซึ่งสอดคล้องกับ น. ณ ปากน้ำ (2529, น. 57) กล่าวในพจนานุกรมศิลป์ ไว้ว่า พระธาตุเจดีย์ หมายถึง สิ่งก่อสร้างหรือสถานที่เคารพนับถือ ก่อเป็นทรงสูง ยอดแหลม ถ้ามีทรงระฆังกลมใหญ่เกือบติด

พื้น เรียกว่า เจดียย์แบบลังกา ถ้าเป็นเจดียย์ฐานสี่เหลี่ยมมีย่อมุมไม้สิบสอง เรียกว่า เจดียย์สี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ถ้าเป็นเหลี่ยม 8 ทิศ เรียกว่า เจดียย์แปดเหลี่ยม ถ้ามีย่อมุมมากที่หน้ากระดานหลายชั้นหลายเชิง เรียกว่า เจดียย์ย่อเก็จ เป็นการจัดประเภทของพระธาตุเจดียย์ตามทัศนะของนักโบราณคดี

ส่วนการบูชาพระธาตุเจดียย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้น พบว่า การบูชาพระธาตุเจดียย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ การแสดงความเคารพนับถือหรือสักการะต่อพระพุทธรูป พระสงฆ์ และพระธรรม อันเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าต่อชีวิต เป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาในสิ่งที่ตนเคารพนับถือ ด้วยสิ่งของบ้าง ด้วยการแสดงออกบ้าง ความสำคัญของการบูชา เป็นลักษณะของการยกย่องเชิดชูด้วยความบริสุทธิ์ใจ แสดงถึงคุณความดี การบูชาจึงเป็นสิ่งที่ทุกคนควรปฏิบัติต่อกัน เป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน สอนให้มนุษย์ทำการบูชาบุคคลที่ควรบูชาและวัตถุที่ควร ควรบูชาพระรัตนตรัยยึดมั่นในคุณพระรัตนตรัยเป็นหลัก หรือแม้แต่สถานที่สำคัญๆ เช่น สังฆเวณียสถานคือสถานที่อันเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวชใจ 4 ตำบล วิธีการบูชา มี 2 ประการ คือ 1) อามิสบูชาการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ 2) ปฏิบัติบูชาการบูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสอน คุณค่าของการบูชาพระธาตุเจดียย์ มีดังนี้ (1) เป็นที่สักการะเคารพในฐานะถาวรวัตถุ (2) เป็นศูนย์รวมใจของชาวพุทธ (3) เป็นที่แสวงบุญและสักการะเคารพ (4) เป็นสัญลักษณ์การบำเพ็ญและสืบทอดพระพุทธศาสนา (5) เป็นปูชนียสถานโบราณวัตถุของชาวพุทธ คุณค่าการบูชาเป็นเหตุให้เกิดขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ แสดงออกถึงการบูชา ทางกาย วาจา และทางใจ เพราะทำให้ผู้ที่ทำการบูชาสักการะพระธาตุเจดียย์ได้รับความสุขกายสบายใจอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาสมชาย ธีรภาโส (บุญเกลี้ยง) (2546, น. ก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทย” สรุปได้ว่า พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อว่าพระบรมสารีริกธาตุสูงยิ่ง และเชื่อมั่นในอำนาจของพระบรมสารีริกธาตุที่ประดิษฐานอยู่ในพระสถูปเจดียย์ผู้มีพระบรมสารีริกธาตุไว้สักการบูชาจะมีความสุขความเจริญในชีวิต ดังนั้นพุทธศาสนิกชนจึงพยายามปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์เพื่อบูชาพระบรมสารีริกธาตุ เพราะความเชื่อว่าพระบรมสารีริกธาตุเป็นสิ่งแทนองค์พระพุทธรูป และยังสอดคล้องกับ ศักดิ์ชัย สายสิงห์ (2556, น. 7) กล่าวในหนังสือ ศิลปะล้านนา ไว้ว่า ตำนานพระธาตุเจดียย์เป็นการบันทึกประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้จารึกประเพณีพระพุทธศาสนาและขนบธรรมเนียมท้องถิ่นไว้อย่างทรงคุณค่า องค์พระธาตุเจดียย์ยังเป็นโบราณวัตถุไว้ให้ชนได้ศึกษาเกี่ยวกับศิลปะทางสถาปัตยกรรมที่ประเมินค่ามิได้ ทั้งยังเป็นปูชนียสถานอันเป็นสัญลักษณ์ของเมือง และเกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ไทย พระธาตุเจดียย์เป็นโบราณวัตถุและหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญ ที่สามารถเชื่อมโยงพัฒนาการวัฒนธรรมของชุมชนได้เป็นอย่างดี

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

พระธาตุเจดียย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ สิ่งก่อสร้างเป็นทรงสูง มียอดแหลม ซึ่งก่อไว้สำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือ พระอัฐิธาตุ (กระดูก) ของพระพุทธรูป เพื่อเป็นที่ระลึกควรแก่การไปกราบสักการะบูชาที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ พระเจดียย์ในพระพุทธศาสนาออกเป็น 4 ประเภท คือ (1) พระธาตุเจดียย์ (2) ธรรมเจดียย์ (3) อุเทศิกเจดียย์ (4) บริโภคเจดียย์ ความสำคัญ of พระธาตุเจดียย์จึงมีประเด็นต่างๆ คือ (1) เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ (2) เป็นสังฆเวณียสถาน

การบูชาพระธาตุเจดียย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ การแสดงความเคารพนับถือหรือสักการะต่อพระพุทธรูป พระสงฆ์ และพระธรรม อันเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าต่อชีวิต เป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาในสิ่งที่ตนเคารพนับถือ ด้วยสิ่งของบ้าง ด้วยการแสดงออกบ้าง ความสำคัญของการบูชา เป็นลักษณะของการยกย่องเชิดชูด้วยความบริสุทธิ์ใจ แสดงถึงคุณความดี การบูชาจึงเป็นสิ่งที่ทุกคนควรปฏิบัติต่อกัน เป็นการสืบทอดอายุ

พระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน สอนให้มนุษย์ทำการบูชาบุคคลที่ควรบูชาและวัตถุที่ควร บูชาบูชาพระรัตนตรัยยึดมั่น ในคุณพระรัตนตรัยเป็นหลัก หรือแม้แต่สถานที่สำคัญๆ เช่น สังฆนียสถานคือสถานที่อันเป็นที่ตั้งแห่งความ สังเวชใจ 4 ตำบล วิธีการบูชา มี 2 ประการ คือ (1) อามิสบูชาการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ (2) ปฏิบัติบูชาการบูชา ด้วยการปฏิบัติตามคำสอน คุณค่าของการบูชาพระธาตุเจดีย์ มีดังนี้ (1) เป็นที่สักการะเคารพในฐานะถาวรวัตถุ (2) เป็นศูนย์รวมใจของชาวพุทธ (3) เป็นที่แสวงบุญและสักการะเคารพ (4) เป็นสัญลักษณ์การทำนุบำรุงและ สืบทอดพระพุทธศาสนา (5) เป็นปูชนียสถานโบราณวัตถุของชาวพุทธ คุณค่าการบูชาเป็นเหตุให้เกิด ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ แสดงออกถึงการบูชา ทางกาย วาจา และทางใจ เพราะทำให้ผู้ที่ ทำการบูชาสักการะพระธาตุเจดีย์ ได้รับความสุขกายสบายใจอยู่เสมอ

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรมีการกำหนดนโยบายและปลูกฝังวัฒนธรรมการกราบ การไหว้ ให้คนรุ่นหลังได้เห็นคุณค่า มากกว่านี้ เพราะนับตั้งแต่วัฒนธรรมต่างชาติหลั่งไหลเข้ามาสู่สังคมไทย ทำให้คนไทยเริ่มจะลืมวัฒนธรรมการ กราบ การไหว้ที่งดงามของตนไปเสียแล้ว ควรมีนโยบายในการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนไทยและประชาชน ทั่วๆ ไปได้รับการเรียนรู้ถึงเรื่องการบูชาและแสดงออกถึงการบูชาบุคคลหรือสิ่งที่มีคุณ ควรส่งเสริมการยกย่อง สรรเสริญ และให้เกียรติกันแก่ผู้ปฏิบัติตามหลักการบูชา เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และสังคม ควรมีการออกกฎหมายและบทลงโทษที่เหมาะสมแก่ผู้ที่ไม่ยึดมั่น บลัญ อนุรักษสถานหรือ สิ่งที่เป็นที่สักการะ เคารพ บูชา ของคนในสังคม ให้เด่นชัดและจริงจังกว่านี้

2.2 ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาวิวัฒนาการ ความเป็นมาของการบูชาศาสนสถานและรูปเคารพทั้งฝ่ายตะวันตกและ ตะวันออก
2. ศึกษาวิเคราะห์การตีความหลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธศิลป์ขององค์พระธาตุต่างๆ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

เอกสารอ้างอิง

- น. ณ ปากน้ำ. (2530). *พจนานุกรมศิลป์*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนยงค์). (2550). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาใน พระพุทธศาสนา*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระมหาสมชาย ธีรภาโส (บุญเกลี้ยง). (2546). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุใน สังคมไทย*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระมหาหมวด สุกกธมโม. (2547). *การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพในพระพุทธศาสนา*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระอริยานุวัตร เขมาจารีเถระ. (2536). *คติความเชื่อของชาวอีสาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2556). *ศิลปะล้านนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มติชน.

การศึกษาวิเคราะห์เรื่องการทุจริตในพระพุทธศาสนา AN ANALYSIS STUDY OF MISCONDUCT IN BUDDHISM

วันชัย เมธาอภินันท์¹

Wanchai Methaabhinan¹

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author e-mail: wanchai.me@outlook.com

Received: 1 August 2020; Revised: 10 September 2020; Accepted: 12 November 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษามูลเหตุที่มีผลต่อการทุจริตในพระพุทธศาสนา และ 2) ศึกษาวิเคราะห์การป้องกันการทุจริตในพระพุทธศาสนา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารด้วยการศึกษาข้อมูลในพระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสารวิชาการทั้งที่เป็นหนังสือและตำราทางพระพุทธศาสนาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า อำนาจของกิเลส ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นตัวก่อกำเนิดเป็นมูลเหตุให้เกิดการทุจริต เป็นอกุศลกรรม โลภะคือความอยากได้ โทสะคือความคิดประทุษร้าย โมหะคือความหลงที่ครอบงำจิตใจของแต่ละบุคคล การทุจริตคือการประพฤติชั่ว มี 3 ทาง ได้แก่ กายทุจริตคือความประพฤติชั่วด้วยกาย วาจาทุจริตคือความประพฤติชั่วด้วยวาจา มโนทุจริตคือความประพฤติชั่วด้วยใจ

การป้องกันการทุจริตในพระพุทธศาสนา ก็โดยการประพฤติสุจริตปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้แก่พระธรรมพระวินัย และใช้กิจกรรมพิธีกรรมทางพุทธศาสนายึดถือปฏิบัติ และยังใช้บทลงโทษจากกฎหมายที่สังคมกำหนดขึ้น จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริต หิริโอตตัปปะทำให้คนเกิดความละอายบาปเกรงกลัวบาป สติสัมปชัญญะทำให้มีความรู้สึกตัวในขณะที่ทำอยู่ ผู้มีสติสัมปชัญญะย่อมรู้ถึงโลกธรรม 8 ได้แก่ ลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข และทุกข์ สันโดษทำให้ไม่ปรารถนาเกินไม่ยอมได้มากเกินไป มีความยินดีพอใจด้วยของตนซึ่งได้มาด้วยเรี่ยวแรงความเพียรโดยชอบธรรมไม่โลภไม่ริษยาใครมีความพอดีไม่เบียดเบียนตนเองไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ชันติทำให้มีความอดทนอดกลั้นทนลำบากทนตรากตรำทนเจ็บใจความหนักเอาเบาสู้อดทนต่อกิเลสเพื่อบรรลุจุดหมายที่พึงปรารถนา การสมาคมกับสัตบุรุษคือการคบกับคนที่ดีมีคุณธรรมย่อมชักนำให้เป็นคนดีประพฤติสุจริตไปด้วยกัน

คำสำคัญ:

มูลเหตุ,
การทุจริต,
พระพุทธศาสนา

ABSTRACT

The objectives of this research article were: 1) to study the rooted reason of misconduct in Buddhism and 2) to do an analytical study on the principle to end the issue of misconduct in Buddhism. This research was conducted based on Documentary Research Methodology, acquiring data from the Tipitaka, Pali Commentary, academic paper, and related document concluding with descriptive analysis.

The result of the study found that: The three unwholesome roots (Akusalamula) was the main cause of misconduct. The three unwholesome roots were greed (Lobha), hatred (Dosa), and delusion (Moha). Ducarita or misconduct could be done through three ways: Kaya-ducarita, misconduct accomplished through bodily actions; Vacī-ducarita, misconduct completed by verbal actions; and Mano-ducarita, evil conduct formed through the thought.

The solution for this problematic issue was to implement the teaching of the Buddha and the Buddhist activities. However, virtues that protect the world, Hiri or moral shame and Ottappa or moral dread, were very important principle to solve this problem. Mindfulness (Sati) and clear comprehension (Sampajañña) were also important because those who were mindful would know and understand 8 worldly vicissitudes (Loka-dhamma). Contentment was to be happy with what one has also the path to prevent the thinking to take other property. Being patient with obstacle could eliminate defilement. Association with a good man could lead to be a good one and good conduct as well.

Keywords:

*Rooted Reason,
Misconduct,
Buddhism*

บทนำ

ในสังคมไทยมีคตินับถือศาสนาพุทธกันมากกว่าร้อยละ 90 มีหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยึดถือปฏิบัติมีพิธีกรรมที่ยึดโยงอยู่กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างแนบแน่น โดยคำสอนที่เกี่ยวข้องกับสังคมและสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้มากที่สุดก็คือคำสอนและหลักปฏิบัติในชั้นศีลเพราะศีลเป็นระบบการควบคุมชีวิตด้านนอกที่เกี่ยวกับการแสดงออกทางกายวาจาเป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมให้เรียบร้อยและเกื้อกูลการดำรงอยู่ด้วยดีของหมู่ชนชั้นพื้นฐานหรือระดับเบื้องต้นที่สุดก็คือ “การไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้วยกายหรือวาจาและการไม่ทำลายสติสัมปชัญญะที่เป็นตัวคุมศีลของตนศีลชั้นต้นนี้เรียกว่าศีล 5 หรือ สิกขาบท 5 (ที.ปา. (บาลี) 11/315/208, ที.ปา. (ไทย) 11/315/302-305) การถือปฏิบัติตามคำสอนเรื่องศีล 5 ได้แก่ความประพฤติดีทางกายและวาจา การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ศีลคือข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2553, น. 391) ได้แก่

- 1) ปาณาติปาตาเวรมณีคือเลี้ยงชีวิตด้วยการไม่ทำชีวิตสัตว์อื่นต้องลำบาก
- 2) อทินนาทานาเวรมณีคือเลี้ยงชีวิตด้วยการไม่ขโมย
- 3) กาเมสุมิจจาจาราเวรมณีคือเลี้ยงชีวิตด้วยการไม่ประพฤติผิดในกาม
- 4) มุสาวาทาเวรมณีคือเลี้ยงชีวิตด้วยความสัตย์ไม่กล่าวเท็จเลี้ยงชีพ
- 5) สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานาเวรมณีคือเลี้ยงชีวิตด้วยความบริสุทธิ์ไม่ให้ตนหรือผู้อื่นต้องมัวเมาจากเครื่องของมีนเมาทั้งจากสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท (ที.ปา. (ไทย) 11/286/247)

สำหรับข้อที่ 2 อทินนาทานาเวรมณี การเลี้ยงชีวิตด้วยการไม่ขโมยอทินนาทานหมายถึงถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยอาการแห่งขโมย, ขโมยสิ่งของ, ลักทรัพย์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2553, น. 479)

ข่าวสารเกี่ยวกับการทุจริตมีปรากฏตามสื่อชนิดต่างๆ เป็นประจำ รัฐบาลถือว่าการทุจริตเป็นปัญหาสำคัญ มีปรากฏข่าวในการแก้ไขปัญห เช่น นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา รองนายกรัฐมนตรีกล่าวในการเปิดศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต (ศปท.) ซึ่งจัดโดยสำนักงาน ก.พ.ร. ว่าตนเชื่อว่าปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเป็นปัญหาหนึ่งที่มีการสั่งสมมานาน และก่อให้เกิดผลเสียกับการพัฒนาประเทศตนเองก็เป็นคนหนึ่งที่อยู่ในกลไกของระบบบริหารมาก่อน ทั้งในฝ่ายของตุลาการ นิติบัญญัติ ล้วนมีการทุจริตทั้งสิ้นเพราะส่วนหนึ่งมาจากตัวบุคคลที่มีการทุจริตคอร์รัปชัน (คมชัดลึก, 2556, ออนไลน์)

การทุจริตเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต จนพฤติกรรมที่เรียกว่าทุจริตเป็นสิ่งถูกต้องในสังคม คนไม่ทุจริตกลายเป็นคนโง่ ไม่ทันยุค ไม่ทันคน การทุจริตเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดเป็นปัญหาต่างๆ ที่มีปรากฏขึ้นในสังคมมากมาย ทำให้ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาว่า หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาได้บัญญัติเรื่องเกี่ยวกับการทุจริตไว้อย่างไร สาเหตุใดจึงทำให้คนกระทำการทุจริต และมีวิธีการป้องกันการทุจริตไม่ให้เกิดขึ้นได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษามูลเหตุที่มีผลต่อการทุจริตในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์วิธีการป้องกันการทุจริตในพระพุทธศาสนา

วิธีการดำเนินวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นสำคัญ มุ่งเน้นศึกษาในประเด็นมูลเหตุที่มีผลกระทบต่อการทุจริตในพระพุทธศาสนาและวิธีการป้องกันการทุจริตในพระพุทธศาสนา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539

1.2 เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ วรรณคดี ฎีกา วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หนังสือ ตำราวิชาการ บทความ งานเขียน สื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

1.3 นำข้อมูลที่รวบรวมไว้ทั้งข้อมูลปฐมภูมิข้อมูลทุติยภูมิ มาจัดลำดับข้อมูลและนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์และใช้ศาสตร์แห่งการตีความเพื่อให้สอดคล้องตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้และสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล เพื่อนำเสนอเผยแพร่เป็นลำดับต่อไป

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) และวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) แล้วนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนา สรุปผลการวิจัยและแนะนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. มูลเหตุที่มีผลต่อการทุจริตในพระพุทธศาสนา

การทุจริตหมายถึงความประพฤติชั่ว ถ้าเป็นความประพฤติชั่วทางกาย เรียกว่า กายทุจริต ถ้าเป็นความประพฤติชั่วทางวาจา เรียกว่า วาจาทุจริต ถ้าเป็นความประพฤติชั่วทางใจ เรียกว่า มโนทุจริต ความหมายของทุจริตในทางกฎหมาย การทุจริตเป็นการกระทำเพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น มีการตรากฎหมายให้การทุจริตเป็นการกระทำความผิดทางอาญาและเป็นการความผิดเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ โดยให้ความหมายของการทุจริตต่อหน้าที่ว่า หมายถึง การปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งในตำแหน่งหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในพฤติการณ์ที่อาจทำให้ผู้อื่นเชื่อว่ามีตำแหน่งหรือหน้าที่ ทั้งที่ตนมิได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่นั้น หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบ สำหรับตนเองหรือผู้อื่น การทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการหมายถึง การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหรือละเว้นไม่ปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งในตำแหน่งหรือหน้าที่ หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหรือหน้าที่เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่ไม่ควรได้โดยชอบ สำหรับตนเองหรือผู้อื่น ความหมายการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการนี้ภาษาอังกฤษ เรียกว่า Corruption

ในทางพุทธศาสนาให้ความหมายของการทุจริตว่า เป็นความประพฤติชั่ว ความประพฤติไม่ดี มี 3 ทางคือ กายทุจริตเป็นการประพฤติชั่วด้วยกาย วาจาทุจริตเป็นการประพฤติชั่วด้วยวาจาและมโนทุจริตเป็นการประพฤติชั่วด้วยใจ การประพฤติชั่วทางกายหรือการทำความบาปทางกาย มี 3 ประเภท คือ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ และการประพฤติผิดในกาม การประพฤติชั่วทางวาจาหรือการทำความบาปทางวาจา มี 4 ประการ คือ การพูดคำเท็จ การพูดคำหยาบ การพูดคำส่อเสียด และการพูดคำเพ้อเจ้อ การประพฤติชั่วทางใจหรือการทำความบาปทางใจมี 3 ประการ คือ การโลภอยากได้ของผู้อื่น การพยาบาทปองร้ายผู้อื่นและความเห็นผิด เหตุที่ทำให้เกิดการทุจริตเป็นเพราะอำนาจของกิเลส ได้แก่ความโลภ ความโกรธ ความหลงที่ครอบงำจิตใจของแต่ละบุคคล ทุจริตเป็นอกุศลกรรมเป็นทางแห่งการทำความชั่ว กรรมชั่วนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ หรือทุกข์ ตรึงขำกับ การประพฤติดุจจริต ซึ่งเป็นกุศลกรรมเป็นทางแห่งการทำความดี กรรมดีเป็นทางนำไปสู่สุคติ

มีการประมวลหลักเกณฑ์สำหรับกำหนดว่าการกระทำใดเป็นการละเมิดศีล บุคคลจะชื่อว่า ละเมิดศีล เรียกว่า อกุศลว่าศีลข้อนั้นจะขาด ต่อเมื่อการกระทำครบองค์ทั้งหมด การทุจริตจะเกิดขึ้นต้องมีเจตนา องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสสอนว่า เจตนาเป็นตัวกรรม การเคลื่อนไหวหรือการกระทำที่ไร้เจตนาไม่จัดเป็นกรรม เจตนาหมายถึงความมุ่งมาดปรารถนาตั้งใจที่จะทำ มาจากความอยาก เรียกว่า ตัณหา ตัณหาคือ ความทะยานอยาก ความปรารถนาที่จะบำรุงบำเรอปรนเปรอตน ความอยากได้อย่างเอา เมื่อมีความอยากซึ่ง เรียกว่า ตัณหานี้แล้ว จึงมีเจตนาในการที่จะกระทำ เมื่อมีการทำลงไปด้วยเจตนาที่เป็นกรรมทางแห่งการทำความกรรมทั้ง 3 ทางนี้ เรียกว่า ทวาร แปลว่า ประตูแห่งการทำความกรรม บางครั้งกระทำออกมาทางกาย บางครั้งกระทำโดยผ่านทางวาจา บางกรณีทั้งกายทั้งวาจา แต่ใจต้องเป็นประธานอยู่เสมอ เพราะใจเป็นที่ตั้งของเจตนา การทำความกรรมทางกาย ทางวาจาหรือพร้อมกันทั้งสองอย่างต้องอาศัยมโนกรรมคือการคิดนึกทางใจก่อน

การกระทำทุจริตหรือกรรมส่งผลต่อจิตใจ บุคลิกภาพ วิถีชีวิตของบุคคล สังคม เป็นบ่อเกิดแห่งเวรภัยโดยประการต่างๆ ผู้ก่อเวรย่อมมีโทษมากมายก่อให้เกิดภัยเบียดเบียนตนเอง บั่นทอนความก้าวหน้าในชีวิตประจำวันในปัจจุบันและอนาคตและยังติดตามไปถึงภพหน้า องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสถึงโทษแห่งการละเมิดศีลหรือไม่มีศีลไว้ 5 ประการ คือ แม้นกก็ดีเตียนตนเองได้ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วย่อมดีเตียนได้ก็ติดศัพท์อันชั่วย่อมกระฉ่อนไปหลงลืมสติตายและหลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก พระองค์ยังทรงสอนว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นกรรมทายาทคือเป็นผู้ได้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่อาศัยเฉพาะ กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและดีต่างๆ กัน การประพฤตินี้ไม่เรียบร้อยคือไม่ประพฤติธรรมเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้เข้าถึง อบาย ทุกติ วินิบาต นรก เบื้องหน้า แต่ตายเพราะกายแตก กรรมก็คือมีความดีความชั่วในการทำของทุกๆ คน กรรมวิบากมีคือมีผลดีของกรรมดี มีผลชั่วของกรรมชั่ว กรรมเป็นของผู้ทำ คือ ใครทำกรรมอย่างใดก็ได้ผลกรรมอย่างนั้น การทำความดีหรือความชั่ว ทุกการกระทำย่อมมีผลที่ติดตามมา ผลที่เกิดขึ้นย่อมเป็นไปตามสิ่งที่ได้กระทำ จะกระทำน้อยหรือมาก ผลย่อมแตกต่างกันไปในแต่ละคน ผลที่เกิดขึ้นเกิดผลในทันทีทันใดในภพนี้ในชาตินี้ หรือจะติดตามตัวเมื่อตายไปแล้วในชาติภพหน้า คนเราที่กระทำทุจริตประพฤตินั้น ย่อมได้รับโทษจากการกระทำชั่วนั้น แม้ทั้งขณะยังมีชีวิตอยู่และเมื่อตายไปแล้วจากชาติปัจจุบัน ย่อมได้รับผลกรรมจากการประพฤตินั้นในชาติต่อไป ผลจากการกระทำทุจริตนอกจากผู้กระทำจะรับโทษอันเป็นผลจากการกระทำแล้ว ยังก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลอื่นๆ ต่อสังคมส่วนรวมที่จะต้องได้รับผลจากการกระทำทุจริตของคนในสังคมไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชน หน่วยงานจนกระทั่งความเสียหายเกิดเป็นโทษภัยแก่ประเทศชาติหรือแม้แต่คนทั้งโลก

2. วิธีการป้องกันการทุจริตในพระพุทธศาสนา

ต้องใช้หลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระวินัยที่ทรงบัญญัติให้สงฆ์และคฤหัสถ์ถือปฏิบัติ และกฎหมาย ซึ่งแต่ละสังคมตกลงกันตราขึ้นโดยกำหนดข้อห้ามและบทลงโทษเมื่อมีผู้กระทำความผิดข้อห้าม การปฏิบัติกิจกรรมด้วยพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่ยึดถือปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ก็จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดมีการทุจริตขึ้นได้ อันประกอบด้วยการใช้หลักธรรมได้แก่หิริโอตตปปะ สติสัมปชัญญะ สันโดษ ขันติ การใช้พระวินัย สำหรับสงฆ์อันได้แก่พระภิกษุสามเณร เรียกว่าอนุคาริยวินัย สำหรับคฤหัสถ์ อันได้แก่อุบาสกอุบาสิกา เรียกว่าอนุคาริยวินัย การใช้ประมวลกฎหมายอาญาให้ทุกคนในสังคมต้องปฏิบัติตามและการไหว้พระสวดมนต์ การเจริญสติภาวนา โดยปฏิบัติเป็นประจำจะทำให้บุคคลไม่คิดกระทำการทุจริต

1) หิริโอตตปปะ คือ ธรรมคุ้มครองโลกหิริ ได้แก่ ความละอายแก่ใจโอตตปปะได้แก่ความเกรงกลัว หิริโอตตปปะหมายถึงความละอายบาปและความเกรงกลัวบาปเป็นธรรมที่รักษาคุ้มครองโลกให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข หิริโอตตปปะเป็นธรรมที่เกิดขึ้นภายในใจของคนทุกคนเรียกธรรมนี้ว่ามโนธรรมคือธรรมที่เกิดขึ้นอยู่ในจิต หิริ เป็นความละอายใจในการประพฤตินั้นมีความรังเกียจบาปโอตตปปะ เป็นการหวาดกลัวผลชั่วไม่กล้าทำเหตุชั่วผู้มีธรรมหิริโอตตปปะในจิตใจ จะไม่เกิดการล่วงละเมิดกระทำความชั่วต่างๆ ด้วยอำนาจด้วยความอยากรู้ผิดการกระทำที่ผิดจนเป็นเหตุแห่งความเดือดร้อนเบียดเบียนกันต่างๆ นานาเช่นการล่วงละเมิดศีลกฎหมายเป็นต้นก็จะเบาบางจนกระทั่งดับสิ้นไปในที่สุด ถึงไม่มีใครรู้แต่นึกในใจแกล้งใจ ไม่สบายใจ เป็นความรู้สึกรังเกียจ เห็นบาปเป็นของสกปรก จะทำให้ใจของเราเศร้าหมอง จึงไม่ยอมทำบาปโอตตปปะ คือ ความรู้สึกกลัวว่าเมื่อทำบาปไปแล้วบาปอาจจะส่งผลเป็นความทุกข์ทรมานจึงไม่ยอมทำบาป

2) หลักสติสัมปชัญญะ สติเป็นธรรมที่มีอุปการะมากช่วยไม่ให้งานการเสียหายเพราะหลงลืมในสิ่งที่ควรทำหรือต้องทำ สติเป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งในการเจริญภาวนา สัมปชัญญะ หมายถึงความรู้สึกตัว ในขณะที่ทำอยู่สัมปชัญญะเป็นธรรมที่มีอุปการะมากเรียกรวมกับสติว่าสติสัมปชัญญะ สติเกิดก่อนทำ พูด และคิด ส่วนสัมปชัญญะ เกิดในขณะที่กำลังทำ พูด และ คิด แต่ธรรมทั้งสองนี้จะเกิดควบคู่กันเสมอ ผู้มีสติเหมือนมีทหาร

ยามคอยเฝ้าดูย่อมละอากุศลและเจริญกุศล ละธรรมที่มีโทษเจริญธรรมที่ไม่มีโทษ บริหารตนให้บริสุทธิ์ การทำหน้าที่ของสติมีถูกเปรียบเทียบกับนายประตูที่คอยระวังเฝ้าดูคนเข้าออกผ่านประตู คอยกำกับการโดยปล่อยคนที่ควรเข้าออกให้เข้าออกได้ และคอยกันห้ามคนที่ไม่ควรเข้าไม่ให้เข้า คนที่ไม่ควรออกไม่ให้ออกสติ ยังหมายถึงความไม่เผลอ ไม่เลินเล่อ ไม่พ่นเพื่อนเลือนลอยด้วย ผู้มีปัญญาดี มีสติ ย่อมรู้ถึงโลกธรรม 8 ได้แก่ลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข และทุกข์ผู้มีสติย่อมไม่ประมาทดังมีพุทธพจน์ว่า รอยเท้าของสัตว์บกทั้งหลายชนิดใดๆ ก็ตามย่อมลงในรอยเท้าช้างได้ทั้งหมด รอยเท้าช้างเรียกว่าเป็นยอดของรอยเท้าเหล่านั้น โดยความใหญ่ฉันทิคุตลธรรมทั้งหลาย อย่างใดก็ตาม ย่อมมีความไม่ประมาทเป็นมูล ประชุมลงในความไม่ประมาทได้ทั้งหมด ความไม่ประมาทเรียกได้ว่าเป็นยอดของธรรมเหล่านั้น ปัจฉิมวจา คือพระดำรัสครั้งสุดท้ายขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ก็เป็นพระดำรัสเรื่องอัปมาทธรรมว่า “สิ่งทั้งหลายที่ปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ย่อมมีความเสื่อมสิ้นไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงยังประโยชน์ที่มุ่งหมายให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท”

3) หลักสันโดษ คือ การไม่ปรารถนาเกินหรืออยากได้มากเกินไป สันโดษคือความยินดีความพอใจ ความยินดีด้วยของตนซึ่งได้มาด้วยริ้วแรงความเพียรโดยชอบธรรม ความยินดีด้วยปัจจัย 4 ตามที่มี ตามที่ได้ ความรู้จักอิ่ม รู้จักพอ พอใจยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้ ตนมีและได้ปัจจัยอย่างไรก็ให้ยินดีพอใจในปัจจัยตามที่มีตามที่ได้นั้นสันโดษแบ่งออกได้ 3 ประเภท คือ ยถาลาภสันโดษหมายถึงยินดีตามที่ได้ ยถาพลสันโดษหมายถึงยินดีตามกำลัง ยถาสารูปสันโดษหมายถึงยินดีตามสมควรหัวใจของหลักธรรมข้อสันโดษคือการไม่โลภ ไม่ริษยาใครการรู้จักคุณค่าของตนเอง การเข้าใจสถานภาพของตนเองโดยไม่พึงเปรียบเทียบกับผู้อื่น ทำให้เป็นบุคคลที่รู้จักความพอดี นำไปสู่การไม่เบียดเบียนตนเองและไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม

4) หลักขันติ คือ ความอดทน อดกลั้นคือทนลำบากทนตรากตรำทนเจ็บใจความหนักเอาเบาสู้เพื่อบรรลุจุดหมายที่ตั้งทางกายและทางใจการอดทนต่อกิเลสเพื่อบรรลุจุดหมายที่ตั้งทางทำให้เป็นที่รักของคนอื่นๆ ไม่สร้างเวรภัยไม่ดูร้ายไม่ก่อโทษขันติเป็นคุณธรรมที่นำสู่การบรรลุธรรมสูงสุดในพระพุทธศาสนาเป็นบารมีหนึ่งในบารมี 10 ประการของพระโพธิสัตว์เพื่อการตรัสรู้ความโลก ความโกรธ และความหลงส่งผลให้จิตใจหวั่นไหวไปตามสิ่งที่มากระทบ อันจะก่อให้เกิดการกระทำทุจริตที่เพนโทษ ขันติทำให้บุคคลควบคุมโลภะ โทสะ โมหะ และลดโลภะ โทสะ โมหะ ลงได้ ขันติแบ่งตามเหตุที่ควรอดทนเป็น 4 ประเภท คือ ทนต่อความลำบาก ตรากตรำทนต่อทุกขเวทนา ทนต่อความเจ็บใจ ทนต่ออำนาจกิเลส

5) หลักวินัย ซึ่งหมายถึงระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ เช่นวินัยบวร ทหารต้องยึดมั่นในวินัย สิกขาบทของพระสงฆ์ วินัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ อนุภาคริยวินัย วินัยของผู้ครองเรือน ได้แก่บรรพชิต พระภิกษุสามเณร คือการไม่ทำตนให้เศร้าหมองด้วยอาบัติ 7 และระวังรักษาปาริสุทธิสีล 4 พระภิกษุมิวินัยเป็นข้อปฏิบัติ 227 ข้อ สามเณรมิ 10 ข้อ และอนุภาคริยวินัย วินัยของผู้ครองเรือน คือคฤหัสถ์ ได้แก่การเว้นจากอกุศลกรรมบถ 10 ประการ ถือปฏิบัติด้วยศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 ยึดหลักกุศลกรรมบถ มีอยู่ 10 ประการ โดยจำแนกเป็นกายกรรม 3 วชิกรรม 4 และมโนกรรม 3 เป็นทางในการสร้างที่ดี หรือวิถีทางที่ควรประพฤติ และกฎหมายที่เป็นข้อห้ามและสิ่งที่คนในสังคมต้องปฏิบัติ ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นบทบัญญัติที่ทุกคนในสังคมต้องยึดถือและยอมรับเรียกเรียกว่าประมวลกฎหมายอาญา ผลจากการไม่ปฏิบัติตาม ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายอาญาที่ระบุโทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดตามความผิดมากน้อยหนักเบา ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน การมีวินัยเป็นข้อห้ามและมีบทลงโทษเมื่อละเมิด ทำให้คนเกิดความกลัวที่จะต้องได้รับโทษจึงไม่กระทำทุจริต

6) การให้พระสวดมนต์ช่วยป้องกันการทุจริตได้ พระภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกา ยึดถือเป็นหลักสำคัญ ประโยชน์ของการสวดมนต์ให้พระที่เห็นได้ชัด มี 3 ประการ คือ เป็นปริตรป้องกันเหตุเภทภัย

ต่างๆ เป็นการทรงจำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเอาไว้ เป็นกัมมัญฐานอบรมจิตใจของตน ทั้งที่เป็นสมณะและวิปัสสนาการสวดมนต์มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมคลข้าง เพื่อเจริญความสังเวชบ้างขณะสวดมนต์ทุกครั้งสามารถสร้างพลังแห่งความดีงามต่างๆ มาหล่อเลี้ยงจิตใจของผู้สวดให้มีความสุขสดใส เบ่งบานในธรรมของพระพุทธศาสนา พลังที่เกิดจากการสวดมนต์ได้แก่พลังศรัทธา พลังแห่งความเชื่อคือเชื่อมั่นในคุณพระรัตนตรัย เชื่อว่าเป็นที่พึ่งที่กำจัดภัยได้จริงพลังปัญญาพลังแห่งความรู้แจ้งเห็นจริง เพราะการสวดมนต์ก็คือการบริกรรมภาวนา หลักธรรมคำสอนอย่างหนึ่ง การท่องบ่นอยู่ซ้ำๆ จนจำได้ จะทำให้นำข้อธรรมนั้นไปคิดพิจารณาเป็นการพัฒนาปัญญาให้เกิดมีในตน จนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวันการสวดมนต์พุทมนต์มีอานุภาพแผ่ไปได้หมื่นจักรวาลพูดสวดออกเสียงพอฟังได้ มีอานุภาพไปได้แสนจักรวาล สวดมนต์เข้าเย็นธรรมดามีอานุภาพแผ่ไปได้แสนโกฏิจักรวาล สวดเต็มเสียงสุดฤทธิ์ มีอานุภาพแผ่ไปได้ อนันตจักรวาล แม้สัตว์ที่อาศัยอยู่ในภพที่สุดอเวจีมหานรกยังได้รับความสุข เมื่อแว่วเสียงพุทมนต์ผ่านเข้า ถึงชั่วขณะหนึ่งครู่หนึ่ง (ชั่วช้างพับหูงูแลบลิ้น) ดีกว่าหาสุขไม่ได้ตลอดกาล นี่คือนิสงส์ของการเจริญพระพุทธมนต์การสวดมนต์ คือการกล่าวคำศักดิ์สิทธิ์ อันมีฤทธิ์มีอำนาจเหนือชีวิตจิตใจ ได้แก่ การสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ และมนต์ของพระพุทธเจ้าซึ่งเรียกว่า “พระพุทธมนต์การสวดมนต์คือเสริมคลแต่ต้นและผู้อยู่ใกล้ การสวดมนต์ให้พระเป็นการป้องกันการทำทุจริตอย่างได้ผล ช่วยเสริมสร้างพลังใจอันจะทำให้มีความมั่นคงในจิตใจมีกำลังพลังใจในการต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

7) การเจริญศีลช่วยป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริตศีลแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับทั่วไป ได้แก่ ระดับธรรมหรือระดับที่ยังเป็นธรรมคือเป็นข้อแนะนำสั่งสอนหรือหลักความประพฤติที่แสดงและบัญญัติไปตามกฎธรรมาแห่งความดีความชั่ว ที่เรียกว่า กฎแห่งกรรมผู้ทำดีทำชั่ว หรือรักษาศีลละเมิดศีลย่อมได้รับผลดีผลชั่วเองตามธรรมดาของเหตุปัจจัยหรือตามกฎแห่งกรรมนั้นระดับเฉพาะ ได้แก่ ระดับวินัยหรือระดับที่เป็นวินัยคือเป็นแบบแผนข้อบังคับที่บัญญัติ คือ วางหรือกำหนดขึ้นไว้ผู้ละเมิดบทบัญญัติแห่งศีลประเพณีวินัยนี้มีความผิดตามอาญาของหมู่ชนเข้ามาอีกชั้นหนึ่งเพิ่มจากอกุศลเจตนาที่จะได้รับผลตามกฎแห่งกรรมของธรรมชาติศีล 5 สามารถฝึกจิตและปัญญาให้เจริญเพื่อจะได้ประสบชีวิตที่มีความสุขแท้จริงการกระทำความชั่วทางกายทางวาจาและทางใจ รวมทั้งความไม่สำรวมในสิกขาบททั้งหลาย ล้วนแต่เป็นสาเหตุของการขาดศีลพุทธศาสนาจึงมุ่งสอนให้มนุษย์ไม่เบียดเบียนกันอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของผู้อื่น ทำให้ผู้ประพฤติเป็นที่รักเป็นที่เคารพของผู้อื่นเป็นไป เพื่อความสงเคราะห์ซึ่งกันและกันไม่วิวาทกับใครคนที่มีศีลนอกจากจะไม่ทำตนเองและสังคมให้เดือดร้อนแล้ว ยังนำแต่ความสุขความเจริญมาให้แก่ตนเองและคนอื่นๆ ทำสังคมให้อยู่อย่างสงบสุขผู้ที่ยึดถือปฏิบัติตามศีลย่อมเป็นที่รักของคนทั้งหลาย

8) การเจริญภาวนาการฝึกปรีชาจิตและปัญญาเป็นการฝึกอบรมจิตให้เจริญด้วยคุณธรรมต่างๆ ให้เข้มแข็งมั่นคงหนักแน่นและให้มีปัญญารู้เท่าทันสังขาร รู้เท่าทันโลกและชีวิต มี 2 อย่าง คือ สมถภาวนาฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ และวิปัสสนาภาวนาคือการฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจตามเป็นจริง การฝึกอบรมจิตใจให้เจริญองงามด้วยคุณธรรม มีความเข้มแข็ง มั่นคง เบิกบาน สงบสุข ผ่องใส พร้อมด้วย ความเพียรสติ สมาธิ และปัญญา ภาวนาการฝึกอบรมเจริญปัญญาให้รู้เท่าทันเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จนจิตใจเป็นอิสระไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์ กายและใจ ผ่อนคลายจิตสงบสบายลึกซึ้งทำให้อกุศลกรรมระงับและส่งเสริมให้กุศลธรรมเกิดขึ้น การบำเพ็ญอานาปานสติทำให้กายใจสุขสงบองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลายอานาปานสติสมาธิแม้ที่เจริญแล้ว ทำให้มากแล้วย่อมเป็นสภาพสงบประณีตสดชื่นเป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข และทำอกุศลธรรมชั่วร้ายที่เกิดขึ้นแล้วให้อันตรธานไปสงบไปโดยเร็ว เปรียบเหมือนฝุ่นละอองที่ฟุ้งขึ้นท่ายฤดูร้อนถูกฝนใหญ่นอกฤดูกาลทำให้อันตรธานไปสงบไปโดยเร็ว”

9) การสมาคมกับสัตบุรุษ สัตบุรุษ หมายถึง คนดี คนสงบ คนที่พร้อมมูลด้วยธรรม คนที่มีคุณธรรม คนที่เป็นสมาธิ คนที่ประพฤติธรรมเป็นปกติ ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น ไม่คิดอะไรเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น ไม่พูดอะไรเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น ให้ทานด้วยความเคารพ ผลของการคบสัตบุรุษนั้น ทำให้ดำรงอยู่ในหลักแห่งคนดี การคิด การกระทำดี การพูด ความเห็น และการให้เป็นอย่างคนดี สัตบุรุษเป็นคนดีทั้งทางกาย ทางวาจาและทางจิตใจ การคบหาสมาคมกับสัตบุรุษหรือคนดีนั้น สามารถจะช่วยให้บุคคลเป็นคนดีไปด้วยเช่นกัน เพราะเพื่อนประเภนี้ มีศีลธรรม การคบหาสมาคมกับสัตบุรุษนั้นเป็นเหตุให้ชีวิตดำเนินไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ทั้งหน้าที่การงาน ตำแหน่ง ชื่อว่ารักษาตนเอง วงศ์ตระกูล ทรัพย์สินสมบัติความดีทุกประการก็เกิดจากการคบบัณฑิตเป็นเพื่อน หรือเป็นกัลยาณมิตร เพราะเมื่อคบท่านผู้เป็นบัณฑิตแล้ว ผลดีก็จะได้รับคำแนะนำที่ดี นำไปสู่การเป็นผู้ประพฤติสุจริตทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจ

อภิปรายผล

มูลเหตุที่มีผลต่อการทุจริตในพระพุทธศาสนา พบว่า อำนาจของกิเลสได้แก่โลภะ โทสะ โมหะ เป็นตัวก่อกำเนิดเป็นมูลเหตุให้เกิดการทุจริต เป็นอกุศลกรรมโลภะคือความอยากได้โทสะคือความคิดประทุษร้าย โมหะคือความหลงที่ครอบงำจิตใจของแต่ละบุคคล การทุจริตคือการประพฤติชั่ว ประพฤติไม่ดี มี 3 ทาง ได้แก่ กายทุจริตคือความประพฤติชั่วด้วยกาย วาจาทุจริตคือความประพฤติชั่วด้วยวาจา มโนทุจริตคือความประพฤติชั่วด้วยใจ กายทุจริตมี 3 ประการ คือ การฆ่าสัตว์การลักทรัพย์และการประพฤติผิดในกาม วาจาทุจริตมี 4 ประการ คือการพูดคำเท็จการพูดคำหยาบการพูดคำส่อเสียดและการพูดคำเพ้อเจ้อ มโนทุจริตมี 3 ประการคือการโลภอยากได้ของผู้อื่นการพยาบาทปองร้ายผู้อื่นและความเห็นผิดการทุจริตส่งผลเสียหายต่อสังคมอย่างมาก การกระทำทุจริตมีโทษต่อตนเอง ต่อบุคคลอื่นต่อสังคมและยังเป็นเหตุให้ตกนรกได้ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2546, หน้า 208) กล่าวว่า สาเหตุของความโลภในด้านปัจจัยภายในย่อมมาจากสภาพจิตใจที่เศร้าหมองขุนมนั่นคือโมหะความลุ่มหลงมัวเมาซึ่งเป็นอกุศลมูลข้อที่ 3 “โมหะเป็นสาเหตุให้เกิดความโลภที่เนื่องมาจากการตรึกนึกคิดของตนเองด้วยความอยากได้เพราะไม่มีโยนิโสมนสิการ” ความโลภมีอยู่ประจำใจของปุถุชนทุกคนไม่มากก็น้อยโดยไม่เคยเลือกหน้าเลยว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือเด็กสาเหตุของความโลภในด้านของปัจจัยภายนอกคือกามคุณที่เป็นรูปมากระตุ้นในเวลาที่มีเหตุปัจจัยพร้อมก็ทำให้บุคคลกระทำการทุจริตทางกายวาจาได้ทันทีเมื่อบุคคลต้องการอำนาจความเป็นใหญ่ที่เกินขอบเขตดังกรณีของพระราชาที่ปรากฏในอรรถกถาอมตสูตรว่า ในทางพระพุทธศาสนาผลเสียจากการประพฤติทุจริตปรากฏ และพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ยังกล่าวอีกว่า “ในทางพระพุทธศาสนา พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงดำหนิตติเยน ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิฉฉาจาร มุสาวาท โดยอเนกปริยาย และตรัสว่า ท่านทั้งหลาย จงงดเว้นเสียเถิดจากปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิฉฉาจาร มุสาวาท สาวกมีความเลื่อมใสในพระศาสดานั้น ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงดำหนิตติเยน ปาณาติบาต ฯลฯ โดยอเนกปริยาย และตรัสว่า ท่านทั้งหลายจงงดเว้นเสียเถิดจากปาณาติบาต ฯลฯ “ภิกษุทั้งหลาย ต้นเหตุเพื่อความก่อกำเนิดแห่งกรรมทั้งหลายมี 3 อย่าง ดังนี้ สามอย่างคืออะไร ได้แก่โลภะ โทสะ โมหะ ”กรรมใดกระทำด้วยโลภะ โทสะ โมหะ เกิดจากโลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้นเหตุ เป็นต้นตัวก่อกำเนิด กรรมนั้นเป็นอกุศล กรรมนั้นมีโทษ กรรมนั้นมีทุกข์เป็นผล กรรมนั้นย่อมเป็นไปเพื่อเกิดกรรมต่อไป (กรรมสมุทัย) ไม่เป็นไปเพื่อดับกรรม (กรรมนิโรธ)”

วิธีการป้องกันการทุจริตในพระพุทธศาสนา พบว่า การป้องกันการทุจริตในพระพุทธศาสนา ก็โดยการประพฤติสุจริตปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้แก่ พระธรรมพระวินัยและใช้กิจกรรมพิธีกรรมทางพุทธศาสนายึดถือปฏิบัติ และยังใช้บทลงโทษจากกฎหมายที่สังคมกำหนดขึ้น จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริต หิริโอตตปัสสะทำให้คนเกิดความละอายบาปเกรงกลัวบาป สติสัมปชัญญะทำให้มี

ความรู้สึกตัวในขณะที่ทำอยู่ ผู้มีสติสัมปชัญญะย่อมรู้ถึงโลกธรรม 8 ได้แก่ ลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข และทุกข์ สันโดษทำให้ไม่ปรารถนาเกินไม่ยอกได้มากเกินไป มีความยินดีพอใจด้วยของตนซึ่งได้มาด้วยเรี่ยวแรงความเพียรโดยชอบธรรมไม่โลภไม่ริษยาใครมีความพอดีไม่เบียดเบียนตนเองไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ขันติทำให้มีความอดทนอดกลั้นทนลำบากทนตรากตรำทนเจ็บใจความหนักเอาเบาสู้อดทนต่อกิเลสเพื่อบรรลุจุดหมายที่ตั้งงาม การไหว้พระสวดมนต์เป็นการกล่าวคำศักดิ์สิทธิ์ เป็นการสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ทำให้เกิดสิริมงคลแก่ตนเองและผู้อยู่ใกล้ช่วยเสริมสร้างพลังใจอันจะทำให้มีความมั่นคงในจิตใจมีกำลังพลังใจในการต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคต่างคนที่มีความศรัทธาจะไม่ทำตนเองและสังคมให้เดือดร้อนแล้ว ยังนำแต่ความสุขความเจริญมาให้แก่ตนเองและคนอื่นๆ ทำสังคมให้อยู่อย่างสงบสุขผู้ที่ยึดถือปฏิบัติตามศีลย่อมเป็นที่รักของคนทั้งหลายการเจริญภาวนาการฝึกฝนจิตและปัญญาทำให้จิตเจริญด้วยคุณธรรมต่างๆ มีความเข้มแข็งมั่นคงหนักแน่นและมีปัญญารู้เท่าทันสังขารรู้เท่าทันโลกและชีวิต การสมาคมกับสัตบุรุษคือการคบกับคนที่ดีมีคุณธรรมย่อมชักนำให้เป็นคนดีประพฤติดุจดังไปด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกับ พิชุฑ์ทั้งโต (2559, หน้า 13) กล่าวว่า เมื่อพิจารณาในภาพรวมปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันยังพบเห็นอยู่ในสังคมไทย การแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็นความรับผิดชอบ ร่วมกันของทุกฝ่ายในสังคม ทั้งในส่วนหน่วยงาน ภาครัฐ อาทิ ป.ป.ช. องค์การภาคีอื่นๆ และหน่วยงานทางศาสนา ที่จะช่วยนำหลักธรรมวินัย หลักศีล (ไม่ลัก-ขโมย-โกง) หลักสุจริต (ทำอาชีพที่สุจริต) หลักสัมมาอาชีวะ (ดำเนินชีวิตและอาชีพที่ถูกต้อง) หลักผู้นำต้องเป็นแบบอย่างที่ดี (ยถาภี ทถาการี) ผู้นำต้องเป็นแบบอย่างในเรื่องการไม่โกงและการสร้างกลไกระหว่างรัฐและศาสนา ให้เข้าไปช่วยเน้นย้ำ ส่งเสริมผ่านกระบวนการทางความเชื่อทางศาสนา เพื่อสร้างแรงเสริมกระตุ้น เร้าให้เกิดการปฏิบัติตาม โดยผลแฝงที่จะพึงได้คือการปฏิบัติ ตามหลักการทางศาสนา ในฐานะศาสนิก และได้อำนาจการแก้ปัญหามากกว่าปัญหาการคอร์รัปชัน รวมทั้งมาตรการอื่นๆ อาทิ การตรากฎหมายที่ใช้ได้จริง มีผลการปฏิบัติจริง รวมไปถึงในภาคปฏิบัติต้องมีการส่งเสริมให้ผู้บริหารองค์กรใช้อำนาจและหน้าที่ในความรับผิดชอบของตนตามหลักธรรมาภิบาล ไม่เอื้อประโยชน์ให้กับตนเองหรือพวกพ้อง หรือคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ส่วนผู้ปฏิบัติงานในองค์กรก็ต้องปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลด้วยเช่นกัน ในส่วนของเยาวชนควรได้รับการปลูกฝังให้มีจิตสำนึกในการดำรงตนตามหลักธรรมาภิบาล ดังนั้น คณะกรรมการปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ และผู้กำหนดนโยบายการดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ผู้ที่จะนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ จะต้องทำการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างจริงจัง ต้องเริ่มเปลี่ยนแปลงตนเองก่อนที่จะให้คนอื่นปฏิบัติ คอร์รัปชันจึงจะหมดไปจากสังคมไทยของเรา

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

มูลเหตุที่มีผลต่อการทุจริตในพระพุทธศาสนานั้น พบว่า มาจากอำนาจของกิเลส ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นตัวก่อกำเนิดเป็นมูลเหตุให้เกิดการทุจริต เป็นอกุศลกรรมโลภะ คือ ความอยากได้ โทสะคือ ความคิดประทุษร้าย โมหะ คือ ความหลงที่ครอบงำจิตใจของแต่ละบุคคล การทุจริต คือ การประพฤติชั่ว ประพฤติไม่ดี มี 3 ทาง ได้แก่ กายทุจริตคือความประพฤติชั่วด้วยกาย วาจาทุจริตคือความประพฤติชั่วด้วยวาจา มโนทุจริตคือความประพฤติชั่วด้วยใจ กายทุจริตมี 3 ประการ คือ การฆ่าสัตว์การลักทรัพย์และการประพฤติผิดในกาม วาจาทุจริตมี 4 ประการ คือ การพูดคำเท็จ การพูดคำหยาบ การพูดคำส่อเสียด และการพูดคำเพ้อเจ้อ มโนทุจริตมี 3 ประการ คือ การโลภอยากได้ของผู้อื่น การพยาบาทปองร้ายผู้อื่น และความเห็นผิดการทุจริตส่งผลเสียหายต่อสังคมอย่างมาก การกระทำทุจริตมีโทษต่อตนเอง ต่อบุคคลอื่นต่อสังคมและยังเป็นเหตุให้ตนนรกได้ด้วย

ส่วนการป้องกันการทุจริตในพระพุทธศาสนานั้น ก็โดยการประพฤติสุจริตปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้แก่พระธรรมพระวินัยและใช้กิจกรรมพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่ยึดถือปฏิบัติ และยังใช้บทลงโทษจากกฎหมายที่สังคมกำหนดขึ้น จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริต หิริโอตตปปะทำให้คนเกิดความละอายบาปเกรงกลัวบาป สติสัมปชัญญะทำให้มีความรู้สึกตัวในขณะที่ทำอยู่ ผู้มีสติสัมปชัญญะย่อมรู้ถึงโลกธรรม 8 ได้แก่ ลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศนินทา สรรเสริญ สุข และทุกข์ สันโดษทำให้ไม่ปรารถนาเกินไม่ยอมไถ่มาเกินไป มีความยินดีพอใจด้วยของตนซึ่งได้มาด้วยริ้วแรงความเพียรโดยชอบธรรมไม่โลภไม่ริษยาใครมีความพอดีไม่เบียดเบียนตนเองไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ขันติทำให้มีความอดทนอดกลั้นทนลำบากทนตรากตรำทนเจ็บใจความหนักเอาเบาสู้อดทนต่อกิเลสเพื่อบรรลุจุดหมายที่ตั้งงาม การให้พระสวดมนต์เป็นการกล่าวคำศักดิ์สิทธิ์ เป็นการสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ทำให้เกิดสิริมงคลแก่ตนเองและผู้อยู่ใกล้ช่วยเสริมสร้างพลังใจอันจะทำให้มีความมั่นคงในจิตใจมีกำลังพลังใจในการต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคต่างคนที่มิใช่ตนนอกจากจะไม่ทำตนเองและสังคมให้เดือดร้อนแล้ว ยังนำแต่ความสุขความเจริญมาให้แก่ตนเองและคนอื่น ๆ ทำสังคมให้อยู่อย่างสงบสุขผู้ที่ยึดถือปฏิบัติตามศีลย่อมเป็นที่รักของคนทั้งหลายการเจริญภาวนาการฝึกฝนจิตและปัญญาทำให้จิตเจริญด้วยคุณธรรมต่างๆ มีความเข้มแข็งมั่นคงหนักแน่นและมีปัญญารู้เท่าทันสังขารรู้เท่าทันโลกและชีวิต การสมาคมกับสัตบุรุษคือการคบกับคนที่ดีมีคุณธรรมย่อมชักนำให้เป็นคนดีประพฤติสุจริตไปด้วยกัน

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ปัญหาที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยในปัจจุบันที่สำคัญและส่งผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างรุนแรงคือการทุจริตคอร์รัปชันเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้นเรื่อยๆ การทุจริตในรูปของบุคคลและสถาบัน ได้แก่ การให้หรือรับสินบน การบังคับขู่เข็ญและให้สิ่งล่อใจ ของขวัญของฝาก การไม่ทำตามหน้าที่แบบตรงไปตรงมา การใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ผิด การแสวงหาผลประโยชน์ทับซ้อน การทุจริตเชิงนโยบายรัฐ การทุจริตจากโครงการที่มีงบประมาณสูงมากขึ้น และการทุจริตในรูปแบบอื่น องค์ประกอบที่สำคัญอันดับแรกคือ “คน” หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องควรบังคับใช้กฎหมายป้องกันและปราบปรามทุจริตอย่างจริงจัง

เมื่อทราบถึงมูลเหตุที่ทำให้เกิดการทุจริตและหลักธรรมของพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพสามารถป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริตเกิดขึ้นได้แล้วแต่คนเป็นผู้นำไปปฏิบัติ ดังนั้น สภาพแวดล้อมของคน ได้แก่ คน ครอบครัว ชุมชน องค์กร หน่วยงานต่างๆ สังคม ส่วนรวมต้องเปิดโอกาสให้กระบวนการใช้หลักธรรมดังกล่าวได้ทำงานด้วย โดยต้องจัดกิจกรรมให้คนได้เรียนรู้และปฏิบัติ ตั้งแต่การเรียนรู้พิธีกรรม การให้พระสวดมนต์ การเจริญภาวนา ฝึกสมาธิวิปัสสนา และการศึกษาหลักธรรมคำสอน ธรรมหัวข้อเรื่องหิริโอตตปปะ สติสัมปชัญญะ สันโดษ ขันติ เพราะหลักธรรมะนั้นมีอยู่ในทุกที่ทุกสภาพทุกกาล แต่จะยังประโยชน์ก็ต่อเมื่อได้ปฏิบัติแล้ว คณะสงฆ์และภาครัฐ รวมถึงองค์กรเอกชนควรส่งเสริมการศึกษาและปฏิบัติธรรมแก่พนักงานทุกระดับชั้นอย่างต่อเนื่องและเหมาะสม

2.2 ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการบูรณาการหลักธรรมมาใช้ในการป้องกันการประพฤติทุจริตในหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน
2. ควรศึกษาแนวทางการปลูกฝังหลักคุณธรรมจริยธรรม เพื่อป้องกันการทุจริตแก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษา

3. ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาหลักพุทธธรรม เพื่อสร้างอุดมการณ์การเป็นสุจริตชนแก่คนในชาติ

เอกสารอ้างอิง

- คมชัดลึก. (2556). 'พงศ์เทพ' เปิดศูนย์ต่อต้านทุจริต 35 หน่วยงานรัฐ. สืบค้น 24 ตุลาคม 2563. จาก <http://www.komchadluek.net/detail/20130724/164180/>.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: บริษัทธนธัชการพิมพ์ จำกัด.
- พิเชฐ หังโต. (2559). พุทธธรรมกับการป้องกันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย. *วารสารจันทร์เกษมสาร*, 22(43), 1-15.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

คำแนะนำผู้นิพนธ์บทความ

1. ลักษณะของบทความที่ตีพิมพ์

- 1) ต้นฉบับบทความพิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft word ตัวอักษร TH SarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษขนาด A4 โดยให้ห่างจากขอบบน 2.54 เซนติเมตร ขอบล่าง 2.54 เซนติเมตร ขอบซ้าย 2.54 เซนติเมตร และขอบขวา 2.54 เซนติเมตร และระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 ซึ่งความยาวของบทความกำหนดดังนี้
 - บทความวิจัยไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ A4
 - บทความวิชาการไม่เกิน 17 หน้ากระดาษ A4
 - บทวิจารณ์หนังสือและบทความปริทรรศน์ไม่เกิน 10 หน้ากระดาษ A4
- 2) บทความที่ส่งมาจะต้องเป็นบทความที่เขียนใหม่ทั้งหมด ผู้เขียนจะต้องไม่เคยตีพิมพ์บทความนี้มาก่อน หรือ บทความที่ส่งมาตีพิมพ์จะต้องไม่อยู่ในขั้นตอนการพิจารณาของวารสารอื่น ทั้งนี้หากเป็นบทความจากการนำเสนอสัมมนา ประชุมวิชาการ งานวิจัย หรือวิทยานิพนธ์ จะต้องเขียนกำกับไว้ในเชิงอรรถหน้าแรกของบทความ
- 3) บทความที่ส่งมาตีพิมพ์จะต้องไม่ผิดจริยธรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการคัดลอกผลงานของผู้อื่น รวมถึงการคัดลอกผลงานของตนเอง และการบิดเบือนข้อมูล รวมถึงข้อมูลเท็จ
- 4) การจัดเตรียมต้นฉบับในการส่งมายังวารสารเพื่อพิจารณาตีพิมพ์นั้น จะต้องจัดเตรียมต้นฉบับให้มีความชัดเจน ครบถ้วนตามกฎหมายของวารสาร

2. การส่งบทความเพื่อตีพิมพ์

ผู้นิพนธ์บทความจะต้องเตรียมบทความตามเกณฑ์และเงื่อนไขของวารสาร จากนั้นส่งบทความมาที่ระบบของเว็บไซต์ที่ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSSP/about> โดยจะต้องส่งไฟล์ได้แก่

- 1) ไฟล์บทความฉบับสมบูรณ์ตามเกณฑ์เงื่อนไขของวารสาร
- 2) ไฟล์แบบขอส่งบทความลงลายมือชื่อยืนยันว่าบทความไม่เคยตีพิมพ์และไม่ได้ส่งตีพิมพ์กับที่อื่นมาก่อน
- 3) ไฟล์แนบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งบทความ (ถ้ามี)

3. การจัดเตรียมต้นฉบับบทความ

ต้นฉบับบทความจะต้องเป็นบทความที่พิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft word ตัวอักษร TH SarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษขนาด A4 โดยให้ห่างจากขอบบน 2.54 เซนติเมตร ขอบล่าง 2.54 เซนติเมตร ขอบซ้าย 2.54 เซนติเมตร และขอบขวา 2.54 เซนติเมตร และระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 โดยส่วนประกอบหลักต้องประกอบด้วย

- 1) ชื่อเรื่องภาษาไทย (ตัวหนา ขนาด 18) และ ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษตัวพิมพ์ใหญ่ (ตัวหนา ขนาด 16) จัดชิดซ้าย

- 2) ชื่อผู้นิพนธ์บทความภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ (ตัวอักษรขนาด 16) เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด จากชื่อเรื่องลงมา จัดชิดซ้าย
- 3) บทคัดย่อภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ (ตัวอักษรขนาด 16) จัดให้อยู่ในกรอบที่เทมเพลตวารสาร จัดไว้เท่านั้น โดยไม่เกิน 350 คำ
- 4) คำสำคัญภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ ให้มี 3-5 คำ และจัดอยู่ในส่วนที่วารสารกำหนดไว้ในเทมเพลตของวารสาร
- 5) เนื้อหา การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจาก หัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด
- 6) การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)
- 7) เอกสารอ้างอิง ใช้รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA 6th edition)

ในการจัดเตรียมต้นฉบับบทความ ให้ผู้นิพนธ์จัดเตรียมต้นฉบับบทความซึ่งจะต้องมีส่วนประกอบตามประเภทต่าง ๆ ของบทความเรียงลำดับดังนี้

3.1 บทความวิจัย

บทความวิจัยคือบทความที่ได้จากการทำวิจัยในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับขอบข่ายเนื้อหาที่ทางวารสารเปิดรับ ซึ่งบทความวิจัยจะต้องประกอบด้วยส่วนประกอบเรียงลำดับดังนี้

- 1) ชื่อเรื่อง ภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ
- 2) ชื่อผู้แต่งและสังกัด ภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ
- 3) บทคัดย่อ ความยาวไม่เกิน 350 คำ
- 4) คำสำคัญ 3-5 คำ
- 5) บทนำ เป็นส่วนของที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย ในส่วนนี้จะต้องเขียนแสดงการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเข้ามาในส่วนเดียวกันนี้เลย รวมถึงคำถามของการวิจัยด้วย
- 6) วัตถุประสงค์ของการวิจัย เป็นส่วนเขียนแสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย อาจจะเขียนโดยรวมหรือเขียนแยกเป็นข้อ ๆ ก็ได้
- 7) วิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วยรูปแบบของการวิจัย การดำเนินการวิจัย เครื่องมือในการวิจัย กลุ่มประชากรและตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุป และในส่วนนี้อาจจะเขียนกรอบแนวคิดของการวิจัยด้วย (ถ้ามี)
- 8) ผลการวิจัย แสดงผลการวิจัยตามที่คุณวิจัยค้นพบ
- 9) อภิปรายผล เขียนอภิปรายผลการวิจัยให้ละเอียด นำเสนอถกเถียงโต้แย้งอย่างลุ่มลึกและครอบคลุม

- 10) **สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ** สรุปผลการวิจัยอย่างครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ และเขียนข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย
- 11) **เอกสารอ้างอิง** เขียนอ้างอิงท้ายเรื่องตามที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง เรียงตามตัวอักษรชื่อผู้แต่ง โดยเอกสารอ้างอิงภาษาไทยจนครบแล้วค่อยตามด้วยเอกสารอ้างอิงภาษาอังกฤษ

3.2 บทความวิชาการและบทความปริทรรศน์

บทความวิชาการคือบทความที่เขียนขึ้นซึ่งได้มาจากประสบการณ์วิจัยอันเป็นเวลายาวนานของผู้วิจัย หรือเป็นบทความที่นำเสนอข้อถกเถียง แนวคิด หรือกรอบการศึกษาใหม่ ๆ ในวงการวิชาการ ส่วนบทความปริทรรศน์คือบทความที่เขียนขึ้นแสดงถึงการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นสำคัญของการวิจัย ประเด็นใดประเด็นหนึ่งจากอดีตถึงปัจจุบัน รวบรวมแล้วนำเสนอเพื่อนำไปสู่ปัญหาใหม่ในการวิจัย โดยมีส่วนประกอบดังนี้

- 1) **ชื่อเรื่อง** ภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ
- 2) **ชื่อผู้แต่งและสังกัด** ภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ
- 3) **บทคัดย่อ** ความยาวไม่เกิน 250 คำ
- 4) **คำสำคัญ** 3-5 คำ
- 5) **บทนำ**
- 6) **เนื้อหา** แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 7) **บทสรุป**
- 8) **เอกสารอ้างอิง** เขียนอ้างอิงท้ายเรื่องตามที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง เรียงตามตัวอักษรชื่อผู้แต่ง โดยเอกสารอ้างอิงภาษาไทยจนครบแล้วค่อยตามด้วยเอกสารอ้างอิงภาษาอังกฤษ

3.3 บทวิจารณ์หนังสือ

เป็นการแนะนำหนังสือที่น่าสนใจ ทั้งนี้จะต้องแสดงจุดเด่น จุดด้อย และข้อเสนอแนะต่อหนังสือที่นำมาวิจารณ์ ส่วนประกอบมีดังนี้คือ

- 1) **ชื่อเรื่อง** ภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ
- 2) **ชื่อผู้วิจารณ์และสังกัด** ภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ
- 3) **เนื้อหา** แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) **บทสรุป**
- 5) **เอกสารอ้างอิง**

กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่าน หรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงคุณภาพหลากหลายและความเหมาะสม

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการพร้อมตัวอย่างประกอบ

เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสาร หนังสือหรือข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตทั้งนี้ผู้เขียนบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมดก่อนส่งต้นฉบับผู้เขียนบทความควรตรวจสอบถึงความถูกต้อง ของการอ้างอิงเอกสาร เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้องจะไม่ได้รับการส่งต่อเพื่อพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง

4.1 การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง เอกสารที่อ้างอิงในบทความจะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ และเจ้าของบทความต้องรับผิดชอบถึงความถูกต้องของเอกสารที่นำมาอ้างอิงทั้งหมด โดยรูปแบบของการอ้างอิงเอกสาร มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์เล่มที่ชื่อเครื่องหมายวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (พระไตรปิฎกภาษาไทย/20/12/50), (พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล/18/100)

2) ผู้แต่งหนึ่งคนให้อ้างชื่อผู้แต่งเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์เครื่องหมายจุลภาค (,) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (เด่นพงษ์ แสนคำ, 2562, น. 20)

3) ผู้แต่งสองคนให้อ้างชื่อของผู้แต่งสองคนเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์เครื่องหมายจุลภาค (,) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (บัวพันธ์ พรหมพักพิง และ สุวิทย์ อธิศาวัต, 2563, น. 32) หากมีเอกสารที่นำมาอ้างอิงมากกว่า 1 รายการให้ใช้เครื่องหมายอัฒภาค (;) คั่นระหว่างรายการอ้างอิง เช่น (พระพรหมบัณฑิต ประยูรธมมจิตโต, 2550, น. 45; ป.อ. ปยุตโต, 2560, น. 52)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 คนให้อ้างชื่อของผู้แต่งคนแรกเว้นวรรคหนึ่งครั้งเพิ่มคำว่า “และคณะ” เครื่องหมายจุลภาค (,) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (สังเวียน สามาง และคณะ, 2558, น. 36)

5) ให้เรียงลำดับการอ้างอิงตามลำดับพยัญชนะตัวแรกของชื่อผู้แต่งเช่นเดียวกับลำดับการอ้างอิงในส่วนเอกสารอ้างอิง

6) กรณีอ้างอิงสื่อออนไลน์ อ้างชื่อผู้แต่งเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่แต่งเครื่องหมายจุลภาค (,) และใส่คำว่า “ออนไลน์” เช่น (หลวงพ่อบราโมทย์ ปาโมชโช, 2562, ออนไลน์)

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งคนให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง เครื่องหมายจุลภาค ปีที่พิมพ์ และ หน้า ที่นำมาอ้างอิง เช่น (Rawls, 1999, p. 16)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองคนให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งสองราย เครื่องหมายจุลภาค ปีที่พิมพ์ และหน้าทีนำมาอ้างอิง เช่น (Barry & Larope, 2010, p. 46) และให้ใช้เครื่องหมาย อัฒภาค (;) คั่นกลางระหว่างเอกสารทีนำมาอ้างอิงมากกว่า 1 เอกสาร เช่น (Rawls, 1999, p. 87; Barry & Larope, 2010, p. 78)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 คนให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al, ปีที่พิมพ์ และหน้าทีนำมาอ้างอิง (Rawls et al., 2008, p. 95)

4) ให้เรียงลำดับการอ้างอิงชื่อผู้แต่ง

5) กรณีอ้างอิงสื่อออนไลน์ อ้างชื่อผู้แต่งเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่แต่งเครื่องหมายจุลภาค (,) และใส่คำว่า “ออนไลน์” เช่น (Doyle, M. W., 2004, Online)

หลักเกณฑ์ทั่วไปในการพิมพ์รายการสำนักพิมพ์/โรงพิมพ์

กรณีเป็นสำนักพิมพ์หรือบริษัทให้คงไว้เฉพาะชื่อ ดังตัวอย่าง

- 1) บริษัท นานมีบุ๊คส์ จำกัด ใช้ นานมีบุ๊คส์
- 2) สำนักพิมพ์เทียนวรรณ ใช้ เทียนวรรณ
- 3) กรณีที่เป็นโรงพิมพ์ให้ใช้รูปแบบเต็ม เช่น โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

4.2 เอกสารอ้างอิงท้ายบทความ

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อหนังสือ./ (ครั้งที่พิมพ์)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2516). ประวัติพระพุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: อภิธรรมมูลนิธิมหาธาตุวิทยาลัย.

Coady, D. (2012). *What to believe now: Applying Epistemology to Contemporary Issues*. Oxford: Blackwell.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ),/ชื่อเรื่อง./ (เลขหน้าที่อ้าง)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ดำรงค์ เดช. (2560). การสร้างความปรองดองในสังคมไทยด้วยหลักพุทธศาสนา ใน อนันต์ แจ่มชื่น (บรรณาธิการ), *ธรรมโอศถกับการเยียวยาสังคม*. (น. 112-125). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

Greco, J. (1999). Introduction What is Epistemology?. In Greco, J. & Sosa, E. (Eds.). *The Blackwell Guide to Epistemology*. (pp. 1 – 32) Oxford: Blackwell.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร./ปีที่(ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สมภาร พรหมทา. (2539). มนุษย์กับการแสวงหาความรู้: ข้อเสนอจากพุทธปรัชญาว่าด้วยธรรมชาติและบทบาทของความรู้. *วารสารพุทธศาสนศึกษา*, 3(2), 5-28.

Hernon, P. (1995). Disinformation and misinformation through the Internet: Findings of an exploratory study. *Government Information Quarterly*, 12(2), 133-139.

(5) หนังสือแปล

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่องที่แปล/[ชื่อต้นฉบับ]/(ชื่อผู้แปล, ผู้แปล)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

บาร์กเกอร์, อาร์. บี. (2552). *ศพคนดัง* [High profile] (อิสริยา ชมภูผล, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: นกฮูก พับลิชชิง.

บริกแฮม, อี. เอฟ., และฮุสตัน, เจ. เอฟ. (2544). *การจัดการการเงิน* [Fundamentals of financial management] (เริงรัก จำปาเงิน, ผู้แปลและเรียบเรียง). (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บุ๊คเนท.

(6) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน ชื่อสารานุกรม,/(เล่มที่อ้าง, น. เลขหน้าที่อ้าง)./สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ไพฑูรย์ นามวิจิต. (2540). ช่าง ม้า วัว ควาย. ใน *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน*, (น. 200-215). กรุงเทพฯ: เสริมสร้างความรู้.

Landesman, C. (1967). Consciousness. In *The Encyclopedia of Philosophy*, (Vol. 2, pp.191-195).

(7) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์./เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

อนเนก พูลทรัพย์. (10 สิงหาคม 2560). ปัญหาการเมืองไทย. *มติชน*, น. 10.

(8) วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

รูปแบบ :

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์./ (ระดับวิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/หรือการค้นคว้าแบบอิสระ./ชื่อมหาวิทยาลัย)

ตัวอย่าง:

อัญชลี ปิยปัญญางศ์. (2547). *มโนทัศน์เรื่องเหตุการณ์อัศจรรย์ของเดวิด ฮูม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

(9) รายงานการวิจัย

รูปแบบ:

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)./ชื่อวิจัย./ (รายงานวิจัย)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2558). *สถานภาพการประยุกต์ใช้ ICT เพื่อการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานรองรับการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.

(10) เอกสารการประชุมทางวิชาการ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/ชื่อบรรณาธิการ(บรรณาธิการ หรือ Ed. หรือ Eds.)/ชื่อการประชุม/(เลขหน้า)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

นันทน์ เขียวขำ และธิดาทิพย์ ปานโรจน์. (2561). ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเคลื่อนไหวดัชนีราคาหลักทรัพย์ กลุ่มขนส่งและโลจิสติกส์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ ม.อ. ตรัง วิจัย ประจำปี 2561 สาขาวิชาการบัญชี/การเงิน “วิจัยก้าวใหม่ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”* (น. 59-68). ตรัง: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง.

Soutar, G., & Mazzarol, T. W. (1995). Gaining competitive advantage in education services exports: Forward integration and strategic alliances in a maturing market. In G. Tower (Ed.), *Proceeding of the Academy of International Business Southeast Asia Regional Conference, Asia Pacific International Business: Regional integration and global competitiveness* (pp. 85-110). Perth: Murdoch University.

(11) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์./ (ปี)./ตำแหน่ง./สัมภาษณ์./วัน เดือน.

ตัวอย่าง :

พระมหาหรรษา ธาณเมธี, ดร.. (2558). เจ้าอาวาส วัดศรีศาสดา. สัมภาษณ์. 5 มีนาคม.

(12) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่เผยแพร่)./ชื่อบทความ./สืบค้น วันที่ เดือน ปี./จาก แหล่งที่อยู่ไฟล์ (URL)

ตัวอย่าง :

หลวงพ่อบุญธรรม ปาโมชโช. (2562). *มัจฉาทิฎฐิ*. สืบค้น 4 สิงหาคม 2563. จาก

<https://www.dhamma.com/download/micchaditthi>.

Doyle, M. W.. (2004). *Liberal Internationalism: Peace, War and Democracy*.

Retrieved 2 September 2013. from

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/themes/peace/doyle/index.html.

แบบขอส่งบทความตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒน์

ข้าพเจ้า (ชื่อ – นามสกุล)
ขอส่งบทความเรื่อง (ชื่อภาษาไทย).....

ชื่อ (ภาษาอังกฤษ).....

เป็นบทความประเภท () บทความวิชาการ () บทความวิจัย () บทวิจารณ์หนังสือ
โดยมีผู้ร่วมเขียนดังนี้

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของ งานวิจัย/วิทยานิพนธ์ เรื่อง

ระดับการศึกษา

สถาบัน

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความที่ข้าพเจ้าส่งมาพิจารณาตีพิมพ์ ไม่ได้อยู่ในระหว่างการพิจารณาจากวารสารอื่น และเป็นผลงานที่ไม่ผิดจริยธรรมทางวิชาการ หากมีความผิดพลาดข้าพเจ้าขอถอนการตีพิมพ์โดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ

ลงชื่อ.....ผู้เขียนบทความ

(.....)

...../...../.....